

VASA UNIVERSITET

Filosofiska fakulteten

Jaana Tamppari

Hej vacker, sa han och log. *Hej čáppa nieida.*

Språkväxling i Ann-Helén Laestadius ungdomsroman Hej vacker

Avhandling pro gradu i svenska språket

Vasa 2016

INNEHÅLL

TABELLER	3
FIGURER	3
TIIVISTELMÄ	5
1 INLEDNING	7
1.1 Syfte	8
1.2 Material	10
1.2.1 Boken Hej vacker	10
1.2.2 Författaren Ann-Helén Laestadius	12
1.3 Metod	14
1.3.1 Analysmodell av Eriksson och Haapamäki	15
1.3.1.1 Sändare, mottagare och tema	16
1.3.1.2 Form	18
1.3.1.3 Funktion	20
1.3.2 Rudins modell	21
2 SAMISKA LITTERATUR	23
2.1 Tidigare forskning	23
2.2 Det samiska språket	24
2.3 Minoritetslitteratur i Sverige	26
3 TVÅ- OCH FLERSPRÅKIGHET SOM TEMA	29
3.1 Användning av två eller flera språk	29

3.2	Inställningen till samiska	31
3.3	Språkinlärning	32
3.4	Den samiska kulturen	34
4	FORM OCH FREKVENNS AV LITTERÄR SPRÅKVÄXLING	37
4.1	Latent språkväxling	37
4.2	Manifest språkväxling	39
4.3	Sammanfattning	44
5	VÄXELVERKAN MELLAN SAMISKA OCH VERKETS HUVUDSPRÅK	46
5.1	Samiska satser	46
5.2	Enskilda samiska ord	48
5.2.1	Tilltalsord på samiska	48
5.2.2	Samiska svordomar	51
5.2.3	Etnografiska termer	52
5.2.4	Kulinariska termer	53
6	SPRÅKVÄXLINGENS LITTERÄRA FUNKTIONER	55
6.1	Att skapa distans eller gemenskap mellan romankaraktärer	56
6.2	Att presentera språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda	58
6.3	Att skapa spänning i berättelsen	59
6.4	Att möjliggöra språkinlärning	60
7	SLUTDISKUSSION	63
	LITTERATUR	67

TABELLER

Tabell 1. Antal förekomster av metaspråkliga kommentarer i romanen Hej vacker 38

Tabell 2. Antalet markeringar av manifest språkväxling i verket 41

FIGURER

Figur 1. Analysmodell av Eriksson & Haapamäki 16

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta****Tekijä:**

Jaana Tamppari

Pro gradu-tutkielma:Hej vacker, sa han och log. *Hej čáppa nieida.*
Språkväxling i Ann-Helén Laestadius
ungdomsroman Hej vacker**Tutkinto:**

Filosofian maisteri

Oppiaine:

Ruotsin kieli

Valmistumisvuosi:

2016

Työn ohjaaja:

Siv Björklund & Karita Mård-Miettinen

TIIVISTELMÄ:

Tutkielmani aiheena on kielenvaihtelu ruotsin ja saamen kielen välillä Ann-Helén Laestadiusen nuortenromaanissa Hej vacker. Kielenvaihtelulla tarkoitetaan ilmiötä, jossa kirjailija käyttää pääkielen ohella muita kieliä tai kielivariaatioita kirjoittamassaan tekstissä. Kielenvaihtelua kirjallisuudessa on alettu tutkia systemaattisemmin 2010-luvulla ja etenkin nuortenkirjoja sekä vähemmistökieliä edustavaa kirjallisuutta on tutkittu jonkin verran aikaisemmin kielenvaihtelun suhteen.

Tutkimukseni päätarkoituksena on tutkia, kuinka kielenvaihtelu ilmentyy tekstissä. Laestadiusen teos sisältää ruotsin ohella saamea. Tutkin kirjallisen kielenvaihtelun muotoa ja frekvenssiä. Tarkastelen myös, kuinka kaksi- ja monikielisyys ilmentyy teoksessa teemana. Analysoin myös kielenvaihtelun kirjallisia funktioita. Huomioin myös sen, kuinka kirjan tapahtumia pystyy seuraamaan, jos ei hallitse kielenvaihtelua koskevaa kieltä, saamea.

Tutkimukseni teoriaosuudessa luon katsauksen kirjailija Laestadiusta koskeviin aiempiin tutkimuksiin. Käsittelen myös saamen kielen asemaa ennen ja tänään sekä syvennyn Ruotsin vähemmistöjen kirjallisuuteen. Tutkimukseni on osittain kvantitatiivinen ja osittain kvalitatiivinen. Käytän analyysissä apuna Erikssonin ja Haapamäen luomaa mallia monikielisen kirjallisuuden analysoimiseen sekä Rudinin mallista sovellettua kielenvaihtelua koskevaa yksittäisten sanojen kategoriaa. Tutkimukseni osoittaa, että kirjailija on merkinnyt saamenkieliset osiot kursivoimalla ne sekä kääntämällä tai selittämällä ne ruotsiksi tekstissä. Myös saamen kieltä hallitsematon lukija pystyy seuraamaan tekstiä ongelmitta. Kielenvaihtelun avulla kirjailija pystyy luomaan yhteisyyttä tai etäisyyttä kirjan hahmojen välille sekä esittämään kielelliset ja kulttuuriset vähemmistöt erilaisina. Vaihtamalla kieltä kirjailija pystyy myös luomaan jännitteitä tarinaan sekä mahdollistamaan vieraan kielen oppimista.

AVAINSANAT: kielenvaihtelu, monikielinen kirjallisuus, vähemmistökirjallisuus

1 INLEDNING

Jaakko Lyytikäinen (2014) skriver i sin kolumn i Helsingin Sanomat att det finns fyra orsaker till att gripa tag i en roman. För det första stimulerar litteraturen fantasin. För det andra lär läsaren sig att se världen ur olika synvinklar. Litteraturen utvecklar även människans förmåga att förstå andra människor. Till sist anser Lyytikäinen att "Gutenbergs galax måste kämpa mot det visuella imperiet" eftersom nuförtiden har bilder trängt undan ord och tv-serier har trängt undan romaner.

Jag har alltid tyckt om att läsa böcker. Läsningen är ett lätt sätt att slappna av och ett billigt sätt att resa till en annorlunda värld. Jag anser att böcker kan hjälpa läsare att förstå världen och människor bättre. Författaren Ann-Helén Laestadius för läsaren till en samisk värld i norra Sverige. Läsaren möter den samiska kulturen samt det samiska språket i hennes böcker.

Jag bekantade mig med Ann-Helén Laestadius böcker när jag deltog i kursen Projekt i språkbud och flerspråkighet vid Vasa universitet. Författarens ungdomsromaner innehåller sekvenser på samiska vid sidan av bokens huvudspråk svenska. Som pilotprojekt undersökte jag den kommunikativa kontexten (sändares och mottagares roll) i *Hej vacker* på den ovan nämnda kursen. Det inspirerade mig att fortsätta undersöka flerspråkigheten i romanen vidare.

Flerspråkighet i litteratur har man börjat undersöka systematiskt först under 2010-talet (Lönnroth 2014). Exempelvis vid Vasa universitet finns projektet SVIT, som undersöker språkvariation i text. Vetenskapsområdena språkvetenskap och litteraturvetenskap kombineras i projektet. Forskartemat strävar efter att utveckla en teoriram om hur flerspråkigheten återspeglas i texter. (Språkvariation i text SVIT 2015.)

Flerspråkighet i litteratur har tidigare undersöks ur olika synvinklar. Julia Tidigs doktorsavhandling handlar om flerspråkighet i Jac.Ahrensbergs och Elmer Diktonius finlandssvenska prosa under 1800-talet. Jac.Ahrenbergs romaner innehåller utöver svenska också franska, tyska samt ryska. I Diktonius böcker berör flerspråkigheten finska. Enligt Tidigs kan litterär språkblandning vara effektiv på alla plan i texten.

Vidare måste man ta hänsyn till den värld där texten skrivs och den värld där texten läses när man analyserar den. (Tidigs 2014.) Flerspråkighet har undersökts också i den finlandssvenska litteraturen. Både Anne Pakkanens samt Maud Rantals avhandling pro gradu berör flerspråkighet i ungdomslitteratur. Pakkanen (2011) har undersökt språkväxling i Emma Juslins roman vid Tammerfors universitet och Rantala (2010) i Annika Luthers ungdomsromaner vid Vasa universitet. Även Linda Storås (2015) har undersökt språkväxling i litteratur i sin avhandling pro gradu vid Vasa universitet. Som undersökningsmaterial använde hon Jenny Jägerfelds ungdomsromaner. Hans Landqvist (2012) vid Göteborg universitet har för sin del satt sig in i att undersöka språkvariationen i Mikael Niemis romaner.

Min undersökning berör språkväxling i Laestadius ungdomsroman *Hej vacker* som också kan betraktas som representant för minoritetslitteratur i Sverige. Carla Jonsson (2012) som har studerat både Mikael Niemis roman *Popular Music* samt Ann-Helén Laestadius första ungdomsbok *Sms från Soppero* har ett etnografiskt grepp i sin undersökning. Att undersöka språkväxling i en bok som är skriven huvudsakligen för unga samt att det handlar om en samisk minoritet är intressant eftersom man också kan iaktta hur de nämnda faktorerna påverkar språkväxlingens form och funktion. Temat i min undersökning är även ett litet äventyr för mig som inte kan samiska samt har bara lite kännedom om den samiska kulturen.

1.1 Syfte

Huvudsyftet med min avhandling pro gradu är att undersöka språkväxling i den flerspråkiga romanen *Hej vacker* av Ann-Helén Laestadius. Flerspråkig litteratur kan definieras på många olika sätt. Enligt Julia Tidigs (2007) är litteratur flerspråkig när två eller flera språk förekommer i en och samma text. Hans Landqvist och Siv Björklund (2014: 122) anser att skönlitteratur är flerspråkig när det förekommer inslag på andra språk än huvudspråket i det aktuella verket och/eller andra varieteter än standardvarieteterna av huvudspråket. Eriksson och Haapamäki (2011:44) lyfter fram att litterär flerspråkighet kan syfta också på litteratur skriven i – och om – flerspråkiga samhällen, kulturer och grupper. Språkväxling täcker de mer vanliga begreppen ”lån”

och ”kodväxling” i Erikssons och Haapamäkis modell (Eriksson & Haapamäki 2011:43). Huvudspråket i Laestadius roman är svenska och språket som språkväxlingen berör är samiska.

Jag undersöker hur språkväxlingen synliggörs i Laestadius roman samt vilka litterära funktioner språkväxlingen har. Jag redovisar också för författarens språkliga bakgrund eftersom jag anser att det har betydelse för språkväxlingen i romanen. Jag diskuterar ytterligare de potentiella mottagarnas roll i språkväxlingen. Jag undersöker både den latent och den manifesta språkväxlingen (se avsnitt 1.3) i romanen samt hur flerspråkighet lyfts fram i texten som tema. Jag lägger också märke till andra möjliga teman som framträder i materialet.

Ett delsyfte med min avhandling är att diskutera om man kan följa händelser i romanen utan att ha kunskaper i samiska. Jag har själv inga kunskaper i samiska. Min uppfattning är att språkväxlingen inte försvårar förståelsen av texten. Min hypotes baserar sig på tidigare undersökningar om flerspråkiga ungdomsromaner. Jonsson har undersökt Laestadius första ungdomsbok *Sms från Soppero*. Hon konstaterar att läsaren kan förstå texten som innehåller språkväxling eftersom språkväxlingssekvenserna vanligen är översatta till svenska. Läsaren kan även utveckla strategier för att förstå sekvenserna på ett annat än romanens huvudspråk, till exempel genom att försöka tolka innehållet med hjälp av kontexten eller genom att använda en ordbok. (Jonsson 2012: 223.) Rantala i sin tur konstaterar (2010: 79) att de finska beläggen i Annika Luthers ungdomsböcker som hon undersökte inte nödvändigtvis i nämnvärd grad påverkar icke-finskkunniga läsares möjligheter att tillgodogöra sig berättelsen. Även Pakkanen som undersökte språkväxling i Emma Juslins roman påpekar att den vanligaste markeringstypen i hennes undersökta text är översättning som möjliggör för läsare som inte förstår finska att följa händelser i boken. Hon medger ändå att de längre omarkerade sekvenserna på finska förblir obegripliga för läsare som inte behärskar finska. (Pakkanen 2011: 57 – 58.)

1.2 Material

Som undersökningsmaterial använder jag Ann-Helén Laestadius ungdomsroman *Hej vacker*. Jag valde *Hej vacker* för att boken innehåller rikligt med språkväxling och handlar om flerspråkighet. I det här kapitlet diskuterar jag romanens innehåll samt dess bakgrund. Jag presenterar också författaren Ann-Helén Laestadius samt recensioner hon fått. Jag tar också hänsyn till läsare av romanen samt diskuterar bokbloggar som handlar om *Hej vacker*.

1.2.1 Boken *Hej vacker*

Ann-Helén Laestadius roman *Hej vacker* är utgiven på svenska 2010 vid bokförlaget Rabén & Sjögren. Romanen omfattar 238 numrerade textsidor. Den är en fristående fortsättning på författarens första ungdomsbok *Sms från Soppero*. Den sistnämnda vann en barnbokstävling på temat ”Att vara ung same i dag” 2007. Tävlningen utlystes av Samisk Informationscentrum 2006. Författaren har skrivit ytterligare två romaner i serien: *Ingen annan är som du* (2011) samt *Hitta hem* (2012). Böckerna är inte översatta till finska. Laestadius första bok i serien *Sms från Soppero* är översatt till nord-, syd- och luleåsamiska 2010. Den nordsamiska versionen måste dras tillbaka från försäljning på grund av den bristfälliga översättningen. (Seurujärvi-Kari 2011b: 313.)

Hej vacker berättar om 13-åriga Agnes. Hon bor med sin samiska mor och sin svenska far i Solna utanför Stockholm. Agnes ska åka till sina morföräldrar i Soppero i Norra Sverige under sommarlovet. Agnes intresserar sig för den samiska kulturen och det samiska språket. Hennes mor ville inte föra det samiska språket vidare till sin dotter eftersom hon lärde sig som barn att samiskan var något man måste skämmas för. Agnes söker efter sin egen identitet, hon vill lära sig samiska och sätta sig in i den samiska kulturen. Hon har lärt känna en samekille, Henrik, i Soppero förut. Ungdomarna är förtjusta i varandra. Bokens namn *Hej vacker* refererar till Henriks sätt att hälsa på Agnes.

Sommarlovet går inte som planerat: det uppstår missförstånd mellan Agnes och Henrik. Agnes tror att Henrik inte vill umgås med henne. Hon ifrågasätter sin rätt att vara same eftersom hon inte behärskar det samiska språket och eftersom hennes far inte är en

same. Hon upplever diskriminering på grund av sin bakgrund som stockholmare men också som en av samerna.

Laestadius roman handlar om teman som är karaktäristiska för ungdomsromaner: att vara kär första gången i livet, betydelsen av vänner i tonårsåldern, att bli accepterad samt vikten av att ha en trogen vuxen i livet. I romanen skildras den samiska kulturen och dess vanor mycket i Norra Sverige. Det annorlunda speglas av Agnes bästa vän Jenny som besöker Agnes i Soppero. Författaren skildrar den samiska kulturen och livet i Norden mångsidigt. Det andra språket samiska är närvarande i boken, man använder samiska i dialogerna men också i berättelsen. I boken presenteras tre olika attityder till det samiska språket och den samiska kulturen av tre kvinnor: Agnes mormor, mor och Agnes. Agnes mormor är stolt över sina samiska rötter, Agnes mor har vänt sitt samiska arv ryggen men Agnes själv vill lära sig det samiska språket.

I en recension i Folkbladets *Kulturkrockar som klingar äkta* (Folkbladet 2010) påpekas att berättelsen i *Hej vacker* känns ”verklig och spännande, levd och upplevd”. Recensenten tar också upp språket i sin artikel: ”Det är också fint att samiskan bakas i berättelsen så att läsaren kan få en känsla för språket och därigenom också för kulturen.” I en artikel i *Värmlands Folkblad* ges Laestadius roman också relativt bra respons. Hervor Svenonius (2010) skriver att ”författaren är mångsidig i sitt berättande, rör sig ur och i många personer, och blir ibland något omständigt”. Han anser att ramen för berättelsen skulle kunna överflyttas till helt annorlunda sammanhang. I hans tycke får man en god inblick i en för många okänd bit av Sverige när man möter den samiska kulturen i Laestadius roman.

Det samiska språket har väckt intresse hos läsarna av romanen. En kvinna har berättat för författaren att hennes dotter hade börjat läsa samiska efter att ha bekantat sig med Laestadius böcker (Andersson Junkka 2011.) Några bokbloggare har skrivit om Laestadius romaner i sina bloggar. Två av dem arbetar som skolbibliotekarier. Bokfreak (2010) som bor i Småland skriver i sin blogg att han inte kände till så mycket om den samiska kulturen och därför har Laestadius romaner varit intressant läsning för honom. Läsare har också lagt märke till det exotiska i den samiska kulturen. Också Annette (Annettes bokblogg 2010) som är bosatt nära Göteborg skriver om det exotiska i sin

bokblogg. Hon berättar att hon aldrig har varit så långt norrut och gärna skulle åka dit. Hon nämner att det är kul att läsa en bok i lite udda miljö. Bokhora (2010) som bor nära Soppero i Vittangi anser att man kan lära sig ganska mycket om den samiska kulturens sedvänjor, på ett behagligt och skönt naturligt språk, i Laestadius roman. Kult i Kumla i mellersta Sverige skriver i sin boktipsblogg om *Hej vacker* på följande sätt:

Jag blev inte besviken...Härligt pirr! Och bra och intresseväckande story. Kom på mig själv att kolla på Oddasat i går, alltså den samiskspråkiga nyhetssändningen...Varför? Man vill lära sig mer helt enkelt. (Kult i Kumla 2010.)

Den tolvåriga bloggaren Katja (2011) rekommenderar boken till alla: ”Den kändes så levande och verklig! Det var väldigt roligt att det handlade om samer för det vet jag nästan ingenting om, och därför så var ju allt väldigt annorlunda, O (2010) som arbetar som lärare anser att hennes elever skulle uppskatta romanens huvudperson Agnes mycket. Hennes elever lever mellan två kulturer och har oftast problem att forma sin egen identitet. Laestadius roman handlar ju också om identitetssökning. O skriver också i sin blogg att Laestadius språk kan tilltala läsare: ”Språket är enkelt utan att vara simpelt, vackert utan att vara krångligt och med ett jäkla driv utan att för den del tappa fokus”. Språket i romanen har också väckt kritik hos läsare. Camila (2016) som kommenterar Bokhoras skrivning om romanen anser att språket i *Hej vacker* är ganska torftigt och det gör romanen lite tråkig. Hon jämför Laestadius roman med Mikael Niemis romaner och konstaterar att Niemi inte alls skriver torftigt och att ha med samiska eller tornedalsfinska berikar läsoplevelsen. Hon anser även att man förenklar språket i ungdomsromaner för att inte skrämja bort unga läsare.

1.2.2 Författaren Ann-Helén Laestadius

Ann-Helén Laestadius är född i Kiruna i Norra Sverige 1971. Hon arbetar som författare, journalist och föreläsare i Stockholm. Hennes mamma är samisk och hennes pappa är svensk. Författaren lärde sig inte tala samiska som barn eftersom hennes mamma hade valt att inte föra språket vidare till sina barn. Mamman blev mobbad i skolan och lärde sig att samiskan var något man måste skämmas för. I skolan fick eleverna inte använda samiska och Laestadius mamma tänkte att det var fel och fult att vara same. Också Ann-Helén Laestadius lärde sig att dölja sitt ursprung för att slippa bli

kallad för lappjävel i skolan. Hon berättar i en intervju i Sydsvenskan: ”I Kiruna på 1980-talet var det jättejobbigt för samer, man skämtade elakt och vi betraktades som mindre värda. Gick man i kolt kunde man bli nerslagen.” Samtidigt kände hon sig som en svikare, eftersom hon vände ryggen åt den som hon egentligen var. (Friedberg 2012.)

Laestadius bestämde sig att ta tillbaka den samiska kulturen när hon flyttade till Stockholm vid 18 års ålder. Hon började studera samiska; hon gjorde distansstudier vid Uppsala universitet. För ett par år sedan medger hon i en intervju att hon inte ännu behärskar det samiska språket men vill ändå ha med språket i sina ungdomsromaner:

För mig har det varit viktigt att få med samiskan i böckerna även om jag inte kan prata det själv. Jag förstår en hel del. Ofta när jag skriver hör jag mina karaktärer prata samiska. Jag saknar samiskan, språket är en stor del av identiteten. (Friedberg 2012.)

Ann-Helén Laestadius kunde ha varit trespråkig för hemma hos henne pratades tre språk: svenska, samiska och finska (Laestadius 2014). Hennes mamma pratade samiska med sina släktingar. Författaren påpekar att det finns många samer som inte kan samiska och den verkligheten måste också beskrivas (jmf Om samisk identitet på Littfest 2013). Enligt Julia Tidigs (2007) kan litterär flerspråkighet skapa ”lokalfärg” eller vara verktyg i skildringen av en flerspråkig värld eller en värld som levs på ett annat språk än textens. Med de samiska orden och sekvenserna skapas en autentisk miljö för läsare av romanen *Hej vacker*. Författaren berättar på följande sätt om sina romaner i Sydsvenskan:

Mina böcker är mitt sätt att ge tillbaka, förklara och berätta mer om samer och samisk identitet så att man förstår varför vi är där vi är idag. Jag vill inte att samer framställs som offer. Annars tycker jag att mina böcker handlar om dagens unga samer som är mycket mer framåt och vill lära sig språket. (Friedberg 2012.)

Ann-Helén Laestadius första bok *Sms från Soppero* blev till när hon vann en ungdomsbokstävling ”Att var ung same i dag” 2007. Sedan dess kom tre uppföljare av romanen: *Hej vacker*, *Ingen annan är som du* och *Hitta hem*. Agnes är huvudkaraktären i alla fyra romanerna. Författarens böcker utspelar sig i Soppero och delvis i Kiruna i norra Sverige. (Laestadius 2014.) Laestadius har fått filmkontrakt på de två första böckerna. De ska börja filmas senast 2012. (Anderson Junkka 2011.) Utöver

ungdomsböckerna har Laestadius utgivit också en roman för vuxna 2014, *Bromsgatan – vi som bodde på gårdarna*. Hennes nyaste ungdomsbok *Tio över ett* ska publiceras juni 2016. (Laestadius 2014.)

1.3 Metod

I det här avsnittet redovisar jag för hur jag arbetade och analyserade språkväxlingen i Ann-Helén Laestadius roman *Hej vacker*. Jag presenterar den analysmodell som Harriet Eriksson och Saara Haapamäki (2011) har skapat för analys av flerspråkig litteratur. Jag presenterar också Rudins modell som jag använde för att kategorisera enstaka samiska ord i boken. Jag diskuterar också min roll som forskare av den flerspråkiga texten.

Jag använder både kvalitativa och kvantitativa metoder vid närläsning och vid analys av texten. Jag har studerat hela texten, både det narrativa och textens dialoger. Jag bekantade mig först noggrant med texten. Jag excerperade förekomsten av språkväxlingen i materialet och markerade alla samiska ord och sekvenser vid närläsningen. Jag excerperade även förekomsten av latent språkväxling som berör metaspråkliga kommentarer.

Min analys av texten rör sig på olika nivåer. Först diskuterar jag två- och flerspråkigheten som tema i verket. Jag studerar också kommentarer om den samiska kulturen och språkinlärning samt inställningen till samiska. För det andra redogör jag för såväl form och frekvens av språkväxlingen i texten. Jag analyser materialet utifrån den modell som Eriksson och Haapamäki har skapat. Den tredje synpunkten innehåller språkliga element som växlas till samiska och författarens översättningstekniska medel. Till sist undersöker jag språkväxlingens litterära funktioner i Laestadius roman.

Jag har analyserat materialet ur svenskspråkiga läsares synvinkel. Mitt modersmål är finska men mina studier i det svenska språket möjliggör min kompetens som forskare av textens primärspråk svenska. Bokens andra språk samiska har jag inte studerat. Som läsare kan jag beakta hur man kan följa händelserna i Laestadius roman utan att kunna det samiska språket. Mitt antagande är att förståelse av texten inte är avhängig av kunskaper i samiska. Eftersom jag inte alls kan samiska kan jag inte heller vara säker på

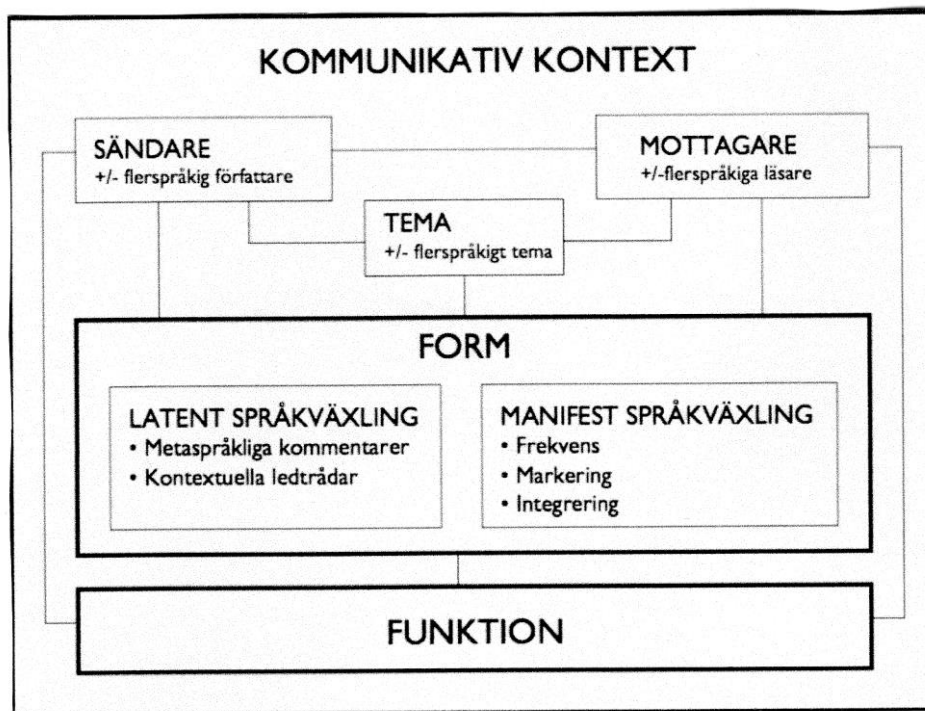
om de samiska sekvenserna motsvarar de svenska översättningarna. Med hjälp av ordböcker på nätet har jag ändå klargjort några samiska ord som inte var översatta till svenska. I detta sammanhang bör jag också nämna det faktum att jag som finskspråkig läsare är van vid att följa svenskspråkiga texter utan att förstå varje ord i texten. Man kan vanligen förstå vad texten betyder med hjälp av kontexten.

1.3.1 Analysmodell av Eriksson och Haapamäki

Flerspråkighet i litteratur har blivit föremål för systematiska studier först på 2010-talet (Lönnroth 2014). Flerspråkiga författare och flerspråkiga texter har ändå enligt Tidigs (2014:13) funnits redan i tusentals år. När man går tillbaka i historien kan man konstatera till exempel att det fanns variation mellan latin och folkspråk i texter samt att kolonialismen har haft en stor roll gällande utvecklingen av flerspråkighet (Schmelting 2004). På 1970-talet och på 1980-talet var forskningen av flerspråkig litteratur oftast språkvetenskaplig men i dag har man börjat studera flerspråkiga texter också ur litteraturvetenskapliga perspektiv (Tidigs 2014:28).

SVIT-projektet vid Vasa universitet representerar ett exempel på ett försök att kombinera vetenskapsområdena språkvetenskap och litteraturvetenskap. Projektet strävar efter att utveckla en teoriram som representerar varierande genrer och tider och diskuterar dess roll i den aktuella texten. (Språkvariation i text SVIT 2015). Det kan poängteras att Julia Tidigs (2014:28) i sin doktorsavhandling påpekar att någon generell teori om litterär flerspråkighet lär vänta på sig och hon ifrågasätter om den ens är eftersträvansvärd.

Harriet Eriksson och Saara Haapamäki har antagit utmaningen och skapat en modell som ska kunna fungera som modell och analys av flerspråkighet i litteratur. Modellen kombinerar litteraturvetenskapliga studier av flerspråkighet i litteratur och språkvetenskapliga studier av kodväxling i talat språk (Eriksson 2012:2.) Enligt min mening visar modellen mångsidigt olika synvinklar på möjligheter till analys av flerspråkiga texter. Figur 1 på nästa sida illustreras analysmodellen i sin helhet.

Figur 1. Analysmodell av Eriksson & Haapamäki (2012:18).

Analysmodellen av Eriksson och Haapamäki är uppbyggd av tre huvudkomponenter: den kommunikativa kontexten, formen och funktionen. Den kommunikativa kontexten innefattar sändaren dvs. författaren, och mottagarna dvs. läsarna, av verket samt verkets tema. Enligt Eriksson (2012:18) påverkar den kommunikativa kontexten språkväxlingens form och funktioner. Vid analys av flerspråkighet i texten kan man ta hänsyn till författares och mottagares kunskaper i det/de språk som förekommer i verket. Även Landqvist & Björklund (2014: 123) anser att det är relevant att ta hänsyn till hur flerspråkiga texter produceras och läses när texten analyseras av forskare.

1.3.1.1 Sändare, mottagare och tema

Eriksson (2012: 19) antyder att det är motiverat att beakta i vilken utsträckning författaren är flerspråkig och hur bra han kan växla mellan olika språk. Landqvist och Björklund (2014: 128) påpekar att författares två- eller flerspråkighet kan granskas både ur författarens och ur utomståendes synvinklar. Författaren kan själv bedöma sina språkliga kunskaper eller så bedömer utomstående dem. Enligt Landqvist och Björklund

måste författares bedömningar av den egna språkliga kompetensen hanteras med en viss försiktighet. (Landqvist & Björklund 2014: 128.)

Eriksson (2012:119) hänvisar till Scmitz-Emans som påpekar att författare kan ha olika motiv till sin språkväxling, till exempel bildning, världsvana eller rotlöshet. Eriksson medger att det är ytterst svårt att redogöra för de ovan nämnda aspekterna men de är värda att ta med. Julia Tidigs hävdar att det är problematiskt att utreda hur författarens språkliga bakgrund påverkar hans bruk av olika språk och den ” kan leda till frestande men förrädiska kausala förklaringsmodeller.” Därutöver påpekar hon att man inte kan anta att författarens språkliga bakgrund automatiskt styr hans litterära språkbruk. Återigen skriver Tidigs att det är omöjligt att avgöra vilken flerspråkighet författaren använder medvetet och vilken som inte är resultat av författaren medvetna strävan. (Tidigs 2014: 89.)

Min uppfattning är att om författaren inte behärskar det sekundära språket fullständigt måste han anstränga sig för att skriva på det. Man kan därför anta att författaren måste reflektera noggrant över när och i vilket sammanhang han vill yttra sig på ett annat språk än textens primärspråk. För den skull har jag tagit hänsyn också till författaren Ann-Helén Laestadius bakgrund i mitt arbete. Jag anser att man kan tolka verkets budskap samt dess språkbruk bättre när man är bekant också med författaren bakgrund. Jag bestämde mig ändå inte att ta kontakt med författaren eftersom det fanns tillräckligt med material tillgängligt, exempelvis intervjuer.

När man analyserar flerspråkig litteratur kan enligt Eriksson (2012:19) också mottagarna av romanen beaktas. De antagna mottagarna kan ha påverkat språkvariationens form i texten. Även Landqvist och Björklund (2014:129) anser att författare kan vara medvetna om mottagarnas språkliga kunskaper och ha anpassat texten för de antagna läsarna. Man kan granska hur flerspråkiga mottagarna är och i vilken grad och på vilket sätt det samhälle som skildras i verket är flerspråkigt. Eriksson (2012:19) nämner att det är sannolikt att ju fler flerspråkiga läsare det finns i ett samhälle desto mer språkväxling kan det uppträda i litteraturen skriven inom det. Ann-Helén Laestadius använder samiska som sekundärspråk i sitt verk *Hej vacker*. Jag ville utreda samiska språkets historiska bakgrund och status i dag eftersom ett av bokens

huvudtema är den samiska kulturen samt det samiska. Jag funderar också på de antagna mottagarnas språkkunskaper och deras möjlighet att följa händelser utan att tala samiska. Utredningen baserar sig i detta sammanhang bara på mina egna subjektiva uppfattningar.

Den kommunikativa kontexten innehåller också verkets tema. Enligt Eriksson (2012:20) kan man anta att problematiken, som den flerspråkiga miljön kan medföra, behandlas också som ett tema i litteraturen. Temat kan påverka den litterära språkdräkten i verket. Landqvist och Björklund (2014:130) anser att det finns tre olika alternativ för att bedöma om ett litterärt verk har två- eller flerspråkighet som tema eller ett av sina teman. Författaren kan själv uttala sig om temat/teman eller han kan uttala sig om temat/teman för journalister eller forskare. Det tredje alternativet är att utomstående bedömer om ett litterärt verk har flerspråkighet som ett tema/teman. Jag tar hänsyn till förekomsten av flerspråkighet som tema i analys av språkvariation i min pro gradu avhandling. Jag bekantade mig med författarintervjuerna samt recensionerna, som jag presenterade i avsnitt 1.2. Jag presenterar också tre andra teman som förekommer i Laestadius roman: språkinläring, attityder till det samiska språket samt samisk kultur.

1.3.1.2 Form

Såsom tidigare har konstaterats har den kommunikativa kontexten betydelse för formen av en litterär text. Språkväxlingens form kan vara latent eller manifest (Eriksson och Haapamäki 2011). Den latent språkväxlingen innehåller metaspråkliga kommentarer eller kontextuella ledtrådar. I detta fall hänvisar författaren i texten till att något yttras på ett annat språk eller att någon person eller grupp talar ett annat språk. (Eriksson 2012: 20-21.) Som exempel på en metaspråklig kommentar kan ges ett utdrag ur Ann-Helén Laestadius *Hej vacker*: ”Från högtalaren ropade sameföreningens ordförande först på samiska och sen på svenska” (Laestadius 2010:42). De kontextuella ledtrådarna antyder att handlingen spelas i ett annat land eller i en annan kultur och/eller att vissa av romankaraktärerna är från ett annat land eller annan kultur. (Eriksson & Haapamäki 2011:46.) Enligt Eriksson (2012:30) kan en kontextuell ledtråd antyda att flera språk än romanens huvudspråk är närvarande i romankontexten. Eriksson ger ett exempel på en kontextuell ledtråd i sin avhandling pro gradu *Språkväxling i fyra svenskspråkiga*

samtidsromaner. I den hänvisas till det finska hemlandet som ger en ledtråd till romankaraktärens språk. Exemplet är från Susanna Alakoskis roman *Svinalängorna*: ”Då fick jag höra saker om Finland. Om hur det hade varit i Finland när mamma och Helmi var små och det var krig”.

Hans Landqvist (2014) har undersökt språkväxling i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som lax*. Han granskar också den latenta språkväxlingen och räknar som uttryck för kontextuella ledtrådar också personnamn, ortnamn och kulturbundna begrepp på romanens andra språk. Jag utreder förekomsten av den latenta språkväxlingen i min avhandling och använder kvantitativa metoder för att klargöra inslag av metaspråkliga kommentarer. Eftersom andelen personnamn och ortnamn förekommer sällan i materialet har jag inte räknat med dem i den latenta språkväxlingen. Det är dessutom utmanande för en person som inte kan samiska att utreda antalet samiska personnamn och ortnamn i texten. Det kan konstateras att begreppet ”kontextuella ledtrådar” är ett omfattande begrepp. Det kan vara besvärligt att analysera vilka ord och sekvenser i det undersökta materialet som hör till den här kategorin. I Laestadius roman berättas mycket om den samiska kulturen och antyds ofta att några romankaraktärer kommer från en annan kultur.

Den manifesta språkväxlingen syftar på ställen i texten som innehåller enskilda ord eller längre sekvenser på andra språk än bokens huvudspråk. Den innehåller tre underkategorier som berör hur frekventa, markerade och integrerade språkväxlingssekvenserna är. Markören kan vara av typografisk art, med andra ord språkväxlingssekvensen är skriven med kursiv, versaler, indrag eller den är försedd med citattecken. Språkväxlingsmarkören kan bestå också av metaspråkliga kommentarer eller översättningar. Markeringen är starkast när den kombinerar olika markeringstyper. (Eriksson 2012: 22.) I nästa exempel från Laestadius roman *Hej vacker* kombineras kursivering, översättning och metaspråklig kommentar: ”Jenny stod kvar vid dörren och trampade när Anna-Sara hastigt böjde sig fram och drog sin dotter till sig och viskade, på samiska: Du är så fin. *Don leat nu fiinnis* ”(Laestadius 2010:14). Jag utreder förekomsten av den manifesta språkväxlingen och använder kvantitativa metoder för att förtydliga den.

Den tredje underkategorin av den manifesta språkväxlingen omfattar integrering dvs. språkväxlingens grammatiska anpassning till det litterära verkets huvudspråk. Integrering kan innehålla både enskilda ord och längre sekvenser på ett annat än verkets huvudspråk, och de kan finnas på morfem-, sats- och textnivå. Enskilda ord kan vara morfologiskt antingen icke-integrerade eller integrerade. Också längre språkväxlingssekvenser kan vara både syntaktiskt och/eller textuellt integrerade eller icke-integrerade. (Eriksson 2012:23.) I följande exempel är det fråga om ett typografiskt markerat, syntaktiskt integrerat samiskt ord: ”Vi ska bjuda på *suovas* någon dag också” (Laestadius 2010:107). Jag behandlar inte olika aspekter av integreringen i min undersökning eftersom den är irrelevant med avseende på mina forskningsfrågor. Jag kan inte heller bedöma integreringen korrekt som icke-samiskkunnig.

1.3.1.3 Funktion

Gällande analysmodellens sista huvudkategori kan sägas att språkväxlingens litterära funktioner handlar om effekter man kan skapa med hjälp av språkvariationen. Eriksson påpekar att de funktioner som författaren har avsett med språkväxling inte nödvändigtvis är de samma som olika läsare upplever i sin tolkning av verket. Hon nämner också att flerspråkighetens effekter och funktioner är svårgripbara aspekter eftersom de är starkt knutna till läsarens personliga tolkning men anser ändå att de inte kan uteslutas i undersökning av flerspråkig litteratur. (Eriksson 2012: 15, 24.) Även Tidigs hävdar att flerspråkiga funktioner kan förstås i relation till texten som helhet, och till dess olika läsare. Hon anser också att funktioner kan förändras över tid och över plats. Enligt henne måste språkliga, nationella och litterära föreställningar i den miljö där texten förekommer och läses beaktas. (Tidigs 2014:70,79.) Jag bestämde mig att analysera språkväxlingens funktioner på basis av min egen läsning. De baserar sig på mina egna subjektiva uppfattningar och tolkningar av texten.

Eriksson (2012:24) konstaterar att växlingen mellan olika språk kan berätta mycket om en specifik karaktär, som kan uppfattas olika av olika läsare, beroende av ens språkkunskaper. Pirkko Lilius (1989:112) anser att flerspråkig litteratur förutsätter i princip en flerspråkig publik. Tidigs hävdar att den flerspråkiga läsaren inte är den ideala publiken och att enspråkiga läsare inte stängs ute. Enligt henne måste främmande

ord inte kunna översättas för att ha effekt. Det räcker till att läsaren förstår att något är annorlunda och förstår att han inte förstår. (Tidigs 2014: 104 - 105.) Läsarens varseblivning kan förhöjas och han tvingas stanna upp när han träffar på okända ord (Tidigs 2007). Ernst Rudin (1996:173) poängterar också att ett slags spänning skapas när läsaren inte förstår de exotiska dvs. de okända ord i texten som inte är översatta till läsarens modersmål. Läsaren kan försöka förstå de exotiska orden med hjälp av kontexten eller genom att använda ordböcker. Författaren kan ändå underlätta läsarens ansträngning för att förstå de exotiska elementen genom att upprepa dem flera gånger i texten. (Rudin 1996: 173 - 174.)

Enligt Tidigs (2014:82) kan flerspråkiga texter betona, illustrera, spela upp eller bygga upp temata i texten. Med hjälp av språkvariationen kan man inkludera eller exkludera läsare och utmana litterära normer eller föreställningar om nationalitet eller identitet (Tidigs 2014:70). Distans och gemenskap kan uppstå såväl mellan romankaraktärer som mellan text och läsare (Eriksson 2012:25). Flerspråkighet kan skapa "lokalfärg" eller vara ett verktyg för skildringen av en värld som är annorlunda med ett annorlunda språk (Tidigs 2007). Landqvist anser att en tänkbar funktion är att språkvariation kan ge en känsla av äkthet och skildra autentiska språkmiljöer. Språkväxlingen kan också markera en gräns mellan romanens huvudspråk och det/de andra språket/språken samt framställa språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda och exotiska. (Landqvist 2014: 125-126.)

1.3.2 Rudins modell

Beläggen på språkväxling i boken består av olika former: enstaka samiska ord och satser. Jag presenterar olika exempel på samiska inslag och diskuterar språkväxlingen samt bygger min analys på analysmodeller av tidigare undersökningar. Jag kategoriserar enstaka samiska ord med hjälp av Rudins modell. Enligt Jonsson (2012: 221) finns det likheter i språkvariationen när det är fråga om kulturspecifika begrepp (*culture specific concepts*). Rudin kategoriserar sina belägg i fem semantiska grupper: tilltalstermer (*terms of address*), termer med stor påverkan (*high impact terms*), etnografiska termer (*ethnographic terms*), kulinariska termer (*culinary terms*) och termer för grupper (*terms for groups of people*). Översättningarna till svenska är mina egna.

Ernst Rudin (1996: 152) skapade sin egen modell för att kategorisera spanska ord i engelska Chicano -noveller. Modellen baserar sig på den semantiska kategorin som Penfield och Ornstein-Galicia har skapat. Den första kategorin innehåller tilltalsord som kan vara antingen familjära eller formella. Familjära tilltalsord är till exempel *mamá* (mamma), *hola* (hej) och *gracias* (tack). Jag har klargjort de spanska begreppen med en ordbok, *Espanja-Suomi suursanakirja*. (sv. spanska finska stora ordboken). Formella uttryck är t.ex. *don* (herr) och *adiós* (adjö). Enligt Rudin (1996:155) kan orden i den här kategorin integreras mycket lätt i en engelsk text, de kan placeras i början eller i slutet av satser utan att förhindra förståelsen av texten.

Den andra kategorin innehåller termer med stor påverkan. De är interjektioner, svordomar och mycket känsliga idiom. Ett exempel i den här kategorin är *cabrón* (skit). Den tredje kategorin i sin tur presenterar och beskriver den mexikanska kulturen, dess värde, miljö samt flora och fauna. Till exempel *sarape* (en mexikanisk slängkappa) och *vaquero* (cowboy) hör till den här kategorin. Belägg av kulinariska termer, den fjärde komponenten, innefattar den regionala kosten, till exempel *tacos*, *tortilla* och *morcella* (blodkorv). Den sista kategorin är termer för grupper, ett exempel på den är *alcaide* (slottsherre). Enligt Rudin är delningen i olika kategorier glidande: de kulinariska termerna samt termer för grupper kan också vara etnografiska. Exempelvis det spanska ordet *macho* som Rudin kategoriserar som en etnografisk term kan också representera termer för grupper eller tilltalsord. (Rudin 1996: 153, 167-176.)

Jag kategoriserar enstaka samiska ord i Laestadius roman *Hej vacker* på grund av Rudins modell. Min modell innehåller fyra kategorier: 1. Tilltalsord på samiska 2. Svordomar 3. Etnografiska termer 4. Kulinariska termer.

2 SAMISKA I LITTERATUR

I detta kapitel redovisar jag för tidigare forskning som berör Ann-Helén Laestadius romaner. Jag klargör också samiska språkets historia samt dess status i dag. Ytterligare studerar jag den samiska litteraturen som en del av minoritetslitteratur.

2.1 Tidigare forskning

I detta avsnitt ligger fokus på tidigare studier om Ann-Helén Laestadius ungdomsromaner. Carla Jonsson (2012) diskuterar språkvariation i Laestadius första ungdomsroman i serien *Sms från Soppero*. Hennes studie behandlar också språkvariationen i Mikael Niemis *Populärmusik från Vittula*. I Anne Heiths (2011) artikel fokuseras intresset på de samhälleliga och individuella aspekterna. Heith granskar Laestadius två första romaner: *Sms från Soppero* samt *Hej vacker*.

Jonsson undersöker Laestadius bok *Sms från Soppero* ur etnografiska synvinklar där språket ses som en del av den samhälleliga, politiska, historiska och ekonomiska kontexten där språket produceras. Jonsson hävdar att det är betydelsefullt att analysera de ideologiska och politiska aspekterna i ett samhälle där texten blir skriven. Hon tar hänsyn till författarens bakgrund och de antagna mottagarna i sin undersökning. (Jonsson 2012: 215 - 216.) Jag diskuterar det samiska språkets och den samiska kulturens roll i avsnitt 2.2 i min avhandling för språket är ett centralt tema i Laestadius roman.

På basis av intervjuerna med Laestadius kan det konstateras att författaren skrev sin roman *SMS från Soppero* för både de samiska unga och också för de svenska unga och vuxna som har intresse för den samiska kulturen. Mottagarna av romanen kan således vara de som förstår samiska och de som inte förstår språket. Jonsson menar att de läsare som inte förstår de avsnitt som är skrivna på ett annat än bokens huvudspråk blir *The Other*. Trots allt kan läsare som inte är bekanta med det främmande språket följa texten med hjälp av kontextuella ledtrådar eller genom att översätta. (Jonsson 2012: 218 - 223.)

Jonsson anser att språkvariation kan användas när man vill kämpa mot, utmana och förändra språkliga förhållanden. Med hjälp av flerspråkig litteratur kan minoritetsgrupper förstärkas och deras identiteter kan bildas och utvecklas. Laestadius är enligt Jonsson en av författarna som låter tystade röster (*silenced voices*) höras. Författaren säger att de unga vill lära sig samiska och föräldrar vill lära sina barn samiska i dag. (Jonsson 2012: 224-226.)

Anne Heith granskar Laestadius två första ungdomsromaner *SMS från Soppero* och *Hej vacker* ur kolonialismens perspektiv. Hon anser att via en av bokens sidoperson Anna-Sara ges en bild av kolonialismens konsekvenser i Sverige. Som ett exempel nämns hur barn med ”fel bakgrund” uppfostras till att inte uppskatta sin bakgrund. Enligt Heith lyfter *Hej vacker* fram de etniska markörerna såsom språk, livsstil och familjeband som avgörande i romanen. Man frågar ”om man kan vara same utan att tala samiska, utan att både föräldrarna är same, utan att bo i Norra Sverige och utan att ha erfarenheter av rennäring.” Anna Heith kommenterar inte det samiska språkets närvaro i romanen i sin artikel. (Heith 2011: 44-47).

2.2 Samiska språket

I det här avsnittet tar jag upp det samiska språkets status i forna tider och i dag. Romanen *Hej vacker* innehåller rikligt med samiska sekvenser, man talar om samiska språket och presenterar den samiska kulturen i boken. På grund av detta är det av betydelse att diskutera det samiska språkets roll också i dag.

Vem som är same kan definieras på många olika sätt. Inom lagstiftningen definieras en same enligt subjektiva eller objektiva kriterier i alla nordiska länder. Det subjektiva kriteriet innefattar personens egen uppfattning om sin samiskhet. Enligt det objektiva kriteriet är en same den som har själv eller hans förälder/föräldrar lärt sig samiska som sitt första språk (i Finland) eller som sitt hemspråk (i Norge och i Sverige). Ytterligare kan som same betraktas den person vars åtminstone en förälder har eller kunde ha haft rösträtt i sametinget. Enligt de gemensamma nordiska kriterierna kan också den som är

en avkomling till lapparna i Finland (markerad som fjäll-, skogs-, eller fisklapp i jord-, skatteuppbörds- eller mantalsbok) betraktas som en same. (Seurujärvi-Kari 2011a:13).

Samiskan tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen. Totalantalet samer känner man inte till med säkerhet. Det uppskattas att det finns 80 000 – 100 000 samer i det samiska bosättningsområdet Sameland i Finland, Norge, Ryssland och Sverige (Samerna i siffror 2014). Enligt Seurujärvi-Kari (2011a:13) är totalantalet samer 70 000 – 82 000. I Sverige är omkring 20 000 samer bosatta. Det verkliga antalet samer kan inte sägas eftersom några folkräkningar på etnisk grund inte längre görs i Sverige. Den sista räkningen förrättades 1975. (Samerna i siffror 2014.) Nästan 80 % av samerna i Sverige bor i kommuner i Samelandet, ca 7 – 10 % av samerna bor i Stockholm (Seurujärvi-Kari 2011a:15).

Det samiska språkets huvuddialekter är östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. I Sverige talas både centralsamiska och sydsamiska dialekter. Nordsamiskan hör till den centralsamiska huvuddialekten. Nordsamiska har flest talare, uppskattningsvis 15-17 000 personer i Sameland, varav 5000-6000 personer i Sverige. (De samiska språken 2014.) 80-85 procent av de som kan samiska talar uttryckligen nordsamiska (Nordsamiska 2014). Nordsamiskan har fått status som ett språk som används mest till exempel i TV, pop-musik, filmer samt i lagtexter och i vetenskap (Saarikivi 2011:87). I Laestadius roman *Sms från Soppero* talas enligt Jonsson (2012:215) nordsamiska och det kan antas att också i *Hej Vacker* används samma språk för boken är en fortsättning på *Sms från Soppero*. Anne Heith (2011:48) nämner också i sin artikel att det uttryckligen är nordsamiska som talas i Soppero.

År 1977 förklarade Sveriges riksdag att samerna var ett urfolk i Sverige. 2000 erkändes samiska som ett av Sveriges officiella minoritetsspråk. Samerna fick rätt att använda sitt eget språk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Sedan 2011 är samerna erkända som ett folk i Sveriges grundlag. Det beräknas att antalet samisktalande i folkgruppen är 40-45 %. De samer som kan samiska är minst tvåspråkiga. (Samerna i siffror 2014.) Saarikivi (2011: 85) nämner ändå att det är svårt att uppskatta vad det egentliga antalet samer som talar samiska är. Flera samer behärskar samiska bara gällande språket man använder hemma eller inom de traditionella näringsgrenarna. En del kan förstå samiska

fullständigt men talar inte alls samiska, medan andra börjar tala samiska efter många års tystnad. Många av dem som talar samiska flytande måste ofta använda majoritetsspråket och kodväxling. Att många samer inte kan tala eller förstå samiska är en konsekvens av ett assimileringstryck som samerna har upplevt under en lång tid. Samerna fick inte använda samiskan i skolan eller lära sig på sitt modersmål. Samtidigt ville föräldrarna inte föra samiskan vidare till sina barn som en följd av de negativa attityderna som de själva hade mött. (Samiska språk är hotade 2014.) Det var också vanligt att barnen gick till en internatskola, isolerade från sina egna samiska samhällen, ändå till 1960-talet (Saarikivi 2011:86).

Barnen fick rätt till undervisning i sitt modersmål när riksdagen tog beslut om hemspråksreformen i Sverige 1976 (Gröndahl 2002:48). 1985 stiftades en ny skollag. Enligt skollagen hade alla samebarn rätt att klara av skolplikten i en samisk skola i stället för en svensk grundskola. Samtidigt gavs för sådana elever vars förälder/föräldrar hade ett annat språk än svenska som modersmål möjlighet till undervisning på det andra språket i skola, vanligtvis två veckotimmar. 2010 kom en ny och utökad språk- och minoritetslag i kraft i Sverige. Enligt den ges den som hör till minoriteten möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket. (Språklag 2009.)

2.3 Minoritetslitteratur i Sverige

I följande avsnitt diskuterar jag minoritetslitteraturen och i synnerhet den samiska litteraturen i Sverige. Man kan fråga sig om man behöver kategorisera litteratur och författare. Författaren Ann-Helén Laestadius kan representera den svenska eller den samiska litteraturen; minoritets- eller den flerspråkiga litteraturen. Hennes litterära verk kan också höra till ungdoms- eller kvinnolitteraturen. Enligt Gröndahl (2002:38) är kategoriseringar ändå en förutsättning för all analys och kritisk forskning. Jag anser att Laestadius romaner representerar ungdomsgenren men också minoritetslitteraturen i Sverige.

Enligt Gröndahl avses med minoritetslitteratur litteratur som är skriven av författare från inhemska minoriteter som samer, tornedalingar, finnar, judar och romer. Som en

minoritetsförfattare kan betraktas författare som är bosatta i Sverige och vilkas produktion är anknuten till invandrar- eller minoritetsteman och oavsett om litteraturen är skriven på svenska eller på något annat språk. Kriterier som språk, teman, utgivningsland och författarens bakgrund används också ofta som kriterier när man definierar en särskild grupps litteratur. (Gröndahl 2002:35, 41.)

De svenska minoritets- och invandrarlitteraturerna har i hög grad utvecklats under de senaste decennierna. På 1970-talet började minoriteter som samer och tornedalingar uppmärksamma sin särart och sin historia. (Gröndahl 2002:36.) Också kvinnoförfattare blev allmännare när det tidigare var nästan bara lärda män som skrev på samiska från början av 1600-talet till 1970-talet. Kvinnoförfattarnas frammarsch blev möjlig som en följd av förbättringen av den samiskspråkiga undervisningen samt anordnandet av kurser i skriftlig samiska för vuxna. (Hirvonen 2002:182.)

Gröndahl påpekar att språket är en betydelsefull faktor i den egna identiteten när de etniska grupperna definierar sin särart. Enligt henne efterlyser de pågående etniska och språkliga revitaliseringsrörelserna bland samer, tornedalingar och sverigefinnar skrivande på sitt eget språk. Hon nämner ändå att det naturligtvis finns författare som använder både svenska och sitt eget modersmål som litterärt medel som också måste varseblivas av forskningen. (Gröndahl 2002: 59-60.) Enligt Hirvonen (2011:210) vill i synnerhet de författare som inte kan tala samiska uttrycka sitt samiska ursprung med samiska ord och sitt starka känslomässiga band till modersmålet samt uttrycka sin vilja att väcka språket till livet i texten. Hirvonen (2002:187) hävdar att språket har blivit ett centralt tema i synnerhet i litteratur skriven av de samiska kvinnoförfattarna. Hirvonen (2000:79) nämner att majoriteten av de samiska kvinnoförfattarna har lärt sig skriva på samiska först som vuxna på 1970- och 1980-talet när samiska kurser började ordnas också för vuxna. Eftersom de inte har lärt sig att skriva på samiska i skolan känner de sig osäkra i fråga om grammatiska aspekter i sitt skrivande. I det här sammanhanget kan nämnas att också Ann-Helén Laestadius har konsulterat sin morbror för de samiska översättningarna i sina romaner.

Hirvonen har delat in de samiska kvinnoförfattarna i fyra generationer: "Förmödrarna" (födda på 1800-talet), mormödrarna (f. 1900-1939), mödrarna (f.1940-1959) och

döttrarna (f. 1960-). Grupperna har olika mål med sitt skrivande. ”Förmödragenerationen” skrev emancipatoriska texter som var riktade både till samer och till svenskar. Mormödragenerationen ville bevara den samiska vardagens historia och föra den vidare till de kommande generationerna med sitt eget språk. Mödra- och döttrargenerationerna hämtade teman för skrivprocessen från sina egna upplevelser i livet och skildrade många brännande frågor med hjälp av sina karaktärer i romaner. (Hirvonen 2002: 181, 196.)

Bokutgivningen både på samiska och meänkieli har satsat i synnerhet på barn- och ungdomslitteratur. Gröndahl anser att det är fråga om pågående etniska revitaliseringsrörelser bland minoriteter. Med hjälp av barn- och ungdomslitteratur kan man försöka rädda sitt hotade språk och förmedla det till kommande generationer. (Gröndahl 2002: 44.) I den samiska muistelus-traditionen var ett centralt tema hos mormödragenerationen att bygga upp en positiv, kollektiv samisk identitet samt föra den andliga och kulturella traditionen vidare. Därmed ville författarna tradera den samiska kulturen till nästa generation så att de samiska ungdomarnas självkänsla kunde förstärkas. Det publicerades också dikter som uppmanade samiska ungdomar att vara stolta över sin samiskhet, tala samiska och göra motstånd mot det förtryck som majoriteten utsätter dem för. (Hirvonen 2002: 189-190.) Nuförtiden har samiska unga lärt sig samiskan men enligt Hirvonen är det sällsynt att de skriver eller läser på samiska. En grund för det är faktumet att det inte finns ett gemensamt skriftligt språk på samiska. Hirvonen betonar vikten av att de samiska författarna skriver på samiska eftersom de kan bevara, främja och utveckla det samiska språket samt den samiska kulturen. (Hirvonen 2000: 85-86).

Enligt Gröndahl (2002:45) kan det upptäckas gemensamma teman inom minoritetslitteraturen. Å ena sidan skildrar författarna arbetslivet eller skolan, å andra sidan reflekterar de över sedvänjor eller över det egna språkets och kulturens framtid. Man kan också lägga märke till andra generationens förändrade moraluppfattningar och världssyn. I den självbiografiska genren behandlar författare till exempel mötet med majoritetssamhället samt frågor om identitetsutformning.

3 TVÅ- OCH FLERSPRÅKIGHET SOM TEMA

I det här kapitlet redovisar jag för centrala teman som berör flerspråkighet och som förekommer i Laestadius roman *Hej Vacker*. Romanen innehåller skildringar av en flerspråkig miljö som dessutom ofta knyts samman med någon form av problematik. Enligt Eriksson (2012:20) kan en flerspråkig tematik ha konsekvenser för själva språkdräkten, så att olika språk direkt används och möts i den litterära texten. Gröndahl (2002:45) konstaterar att språkinläring och kulturmöten är viktiga teman i minoritetslitteraturer i Sverige. Språkinläringen är ett centralt tema också i Laestadius romaner. Romanens huvudkaraktär Agnes vill lära sig det samiska språket och de samiskspråkiga beläggen presenteras ofta i ett sådant sammanhang. I romanen beskrivs också attityder till det samiska. Ett ytterligare tema handlar om den samiska kulturen.

Minoritetslitteraturen berör ofta samma tematik. Den tornedalska litteraturen skildrar den egna kulturen, naturen, historien och närvaron av flera språk (Gröndahl, Hellberg & Ojanen 2002:140). Exempelvis i Mikael Niemis romaner (*Populärmusik från Vittula och Mannen som dog som en lax*) som utspelar sig i Tornedalen är flerspråkighet ett centralt tema. De två- och flerspråkiga tornedalingarna förvånas av de svenskspråkiga personerna i Niemis romaner. Författaren har själv uttalat att han vill sprida kunskap om språk och kultur i Tornedalen med hjälp av sin roman *Populärmusik från Vittula*. (Landqvist & Björklund 2014: 130.)

Jag har kategoriserat temat två- och flerspråkighet i verket i fyra underkategorier. Den första handlar om användning av två eller flera språk i romanen. Det andra temat berör inställningen till det samiska. Det tredje temat i sin tur handlar om hur språkinläringen framställs och den fjärde hur den samiska kulturen presenteras av författaren i romanen.

3.1 Användning av två eller flera språk

Flerspråkigheten skildras i *Hej Vacker* i många textsekvenser. Händelserna i romanen utspelas till största delen i norra Sverige där huvudkaraktären Agnes utöver samiskan

också möter andra språk. Flerspråkigheten framförs ibland till läsaren ur en utomstående romankaraktärs synvinkel liksom i nästa exempel:

- Ex 1. Killarna pratade på samiska med varandra och Jenny tittade på den med höjda ögonbryn. Hon hade fortfarande inte vant sig vid att det växlade så snabbt mellan svenska och samiska. Hon hade hört finska också, men mest samiska. Ibland hörde hon inte skillnaden, det visste Agnes. (Laestadius 2010: 110.)

I detta exempel skildras flerspråkigheten ur Jennys synvinkel. Agnes bästa väninna Jenny har kommit från Stockholm för att besöka sin väninna i Soppero för första gången i sitt liv. De möter Henrik och hans vänner mitt i byn. De samiska killarna talar först svenska med Agnes och Jenny men börjar sedan tala samiska med varandra. Agnes anser i exemplet att Jenny inte alltid hör skillnaden mellan samiskan och finskan. Här ges läsaren tips om att samiska och finska liknar varandra. Också den samiska kulturen och det exotiska presenteras ur Jennys, en utomståendes, synvinkel i många sammanhang i romanen. (se exempel 11, 37 och 43)

I norra Sverige möter romankaraktärerna också andra språk. I exempel 2 berättas om Mikkel, en norsk kille, som spelar fotboll i en match:

- Ex 2 Så slutade också första halvlek. Agnes och Kristin satt i gräset och drack vatten. Deras ansikten var blossande röda och svetten rann i små rännilar vid örat och ner efter halsen. Mikkel pratade taktik på en blandning av norska och samiska. (Laestadius 2010: 46.)

Med exempel 2 ges ytterligare information till läsaren: samiskan talas inte bara i Sverige utan också i Norge. Mikkel växlar mellan norska och samiska och tycks således vara åtminstone tvåspråkig.

Samiska och svenska växlas också hos vuxna samer i romanen. I nästa situation lyssnar Agnes på ett samtal mellan två samiska kvinnor i smyg. Henriks mamma Laila talar om Agnes med en kvinna i korpsvart långt hår.

- Ex 3 När hon hörde sitt namn stannade hon med handen på handtaget. Försiktigt tog hon ett steg mot rösterna för att höra bättre. De varvade samiska och svenska och hon uppfattade bara lösryckta ord. (Laestadius 2010: 152).

I exemplet ovan diskuterar de två samiska kvinnorna med varandra. Fast både kvinnorna förmodligen har samiska som sitt modersmål använder de också svenska i sitt samtal. Författaren uppmärksammar Agnes oförmåga att förstå de samiska sekvenserna i talet. Agnes vilja att förstå och lära sig samiska är även ett annat centralt tema i romanen, d.v.s. inställningen till det samiska som jag presenterar i nästa avsnitt.

3.2 Inställningen till det samiska

I *Hej vacker* lyfts språkets betydelse för identitetsbildningen fram. Det berättas om tre generationers olika inställning till det samiska språket. Agnes mormor hade kämpat emot när hon och hennes släktingar skulle försvenskas och förhindrades att använda samiska i skolan. Hon hade även lärt sin dotter och Agnes mamma Anna-Sara tala samiska. I nästa exempel beskrivs mormors åsikter om assimilationspolitiken som utövades i hennes barndom:

Ex 4 Hon hade inte, som så många i hennes generation, struntat i att lära sina barn svenska. Hon visste att de hade fel, de som ville göra samerna till svenskar. Hon var stolt att vara same. (Laestadius 2010: 64 - 65.)

Anne-Sara vänder ändå ryggen till den samiska kulturen. Hon blir mobbad i skolan och vågar eller vill inte längre vara same. När hon flyttar till Stockholm lämnar hon sin familj och sitt ursprung. I och med flytten vill hon inte heller föra samiska språket vidare till sin dotter Agnes. Men Agnes vill själv lära sig språket, hon vill vara en av samerna. Hon funderar ofta på hurdan en riktig same måste vara:

Ex 5 Alla sa jämt att släkten var viktig för samer. Agnes kände det också när hon kom upp till Soppero, men hon var ändå lite utanför. Det förlorade språket hade också skapat det lilla men jobbiga avståndet till de andra. En riktig same kunde prata samiska. En riktig same levde här. (Laestadius 2010: 81 - 82.)

Det kan konstateras att författaren Laestadius själv har vuxit i en familj med en samisk mamma och en svensk pappa. (se avsnitt 2.1.2) Hennes mamma blev mobbad i skolan för sina samiska rötter och hon ville inte föra samiskan vidare till sina barn. Också Laestadius lärde sig dölja sina samiska rötter i skolan. Först i vuxen ålder började

Laestadius lära sig samiska. Enligt Gröndahl (2002: 45) ger det självbiografiska berättandet en möjlighet att behandla sin nuvarande situation: hur möter man majoritetsgrupper och hur bildar man sin egen identitet? Enligt Lindholm (2010) är Laestadius böcker ändå inte självbiografiska även om det finns många likheter mellan berättelsen och det verkliga livet. Laestadius (2014) medger ändå att det var härligt för henne att skriva sin första bok i serien *Sms från Soppero* för hon fick leva ut alla känslor och tänka alla tankar om samisk identitet. Agnes var allt som hon inte själv vågade vara.

I många samers ögon är Agnes en halvsame eftersom hennes pappa är svensk. Exempelvis Henriks samiska mamma har en klar uppfattning om vem som är mer same än andra. I hennes ögon är Agnes halvsame och för den skull accepterar hon inte henne för sin son Henrik. Agnes kallas också stockholmaren vilket irriterar henne mycket; hon vill vara en same som de andra. Men hon upplever också vilka samerna kan vara i vissa människors ögon. I exempel 6 befinner sig Agnes, hennes kusin Kristin, hennes mamma samt mammas väninna Karin på fiket Safari i Kiruna:

Ex 6 När de hade fikat klart och höll på att plocka ihop sakerna kom två berusade män vinglande mot deras bord. –Hur länge ska man behöva vänta på bord, sludrade den ena som hade otäckt simmiga ögon. –Det är så typiskt lappjävlar att bara ta en massa plats, sa den andra och flinade. (Laestadius 2010: 135.)

Agnes upplever hur samer kan betraktas ur majoritetens synvinkel i exemplet. De blir kallade för lappjävlar av två berusade män i caféet. I boken berättas även om hur Agnes mamma blev mobbad i skolan och om hur hon kallades för en lappjävvel. Hon vågade inte säga emot och flyttade slutligen till Kiruna.

3.3 Språkinläring

Språkinläring är också ett viktigt tema i *Hej vacker*. Jag presenterar här några exempel på beskrivningar om inläringen av samiska språket samt några belägg på manifest och latent språkväxling i detta sammanhang.

Agnes vill lära sig samiska. En orsak till att hon reser till sin mammas hemby är att hon vill bli bättre i samiska. Agnes mamma har inte lärt henne språket för hon tycker att det är svårt att börja prata igen efter så många år. Agnes försöker lära sig samiska via en samiskkurs på Internet. Hon tränar med att skriva sms med Henrik. Han hade först börjat skicka sms på samiska till henne. I exempel 7 får hon en sms från Henrik igen:

Ex 7 Agnes mobil pep igen. *Gos don leat?* Agnes hade nästan glömt bort att det kommit sms från Henrik, och den här meningen förstod hon utan problem. *Var är du?* Hon visade Jenny och sa att hon måste svara. Hur skrev man park? Agnes kom inte ihåg ordet park. Vad skulle hon då skriva, fest? Nej, det var ju inte sant. Hon skrev några bokstäver, raderade och började om. (Laestadius 2010: 19.)

Här visas hur osäker Agnes är ifråga om det samiska språket. Hon funderar på de rätta orden och hur de ska skrivas korrekt. Hon förstår ändå frågan som Henrik skickar henne. Den svenska översättningen ges här också till läsare som inte kan samiska.

Agnes reser till norra Sverige och möter sina samiskspråkiga släktingar samt kompisar där. I exempel 8 som berör latent språkväxling fiskar hon med sina kompisar i Lainioälven:

Ex 8 Agnes lyssnade på kompisar när de pratade samiska, men hon brydde sig inte om att be dem byta till svenska. Hon försökte förstå och tyckte att det gick allt bättre. Mamma pratade med mormor och morfar, så där snappade hon också nya ord. Det kanske gick att lära sig så, att bara lyssna. Ibland vågade hon säga något enstaka ord på samiska och Henrik såg lika glad ut varje gång det hände. (Laestadius 2010: 200 - 201.)

Agnes kompisar är tvåspråkiga men Agnes bryr sig inte om att de talar samiska. Hon anser att hon kan lära sig språket också genom att lyssna på andra. Att hon inte kan språket känns inte så trevligt ibland liksom nästa exempel visar:

Ex 9 Runt om dem pratades alla möjliga norrbottniska dialekter men också finska, norska och samiska. Agnes försökte låta bli att vara avundsjuk när hon hörde Kristin prata samiska med mamma. Hon ville vara glad för mammas skull, glad över att hon pratade samiska igen, men det sved lite när mamma och kusinen skrattade och hon inte förstod varför. (Laestadius 2010: 134 - 135.)

Agnes är med sin mamma Anna-Sara, mammas kusin Karin samt hennes kusin Kristin i Kiruna. Hon känner sig utanför när hon inte förstår vad de andra pratar om och varför de skrattar. Hon är också lite avundsjuk eftersom hennes mamma pratar samiska med Kristin. Anna-Sara börjar tala samiska igen när hon reser till sina föräldrar i Soppero. Hon anser att fast hon inte har talat samiska på många år har hon aldrig slutat tänka eller drömma på samiska. Senare i romanen frågar Agnes henne, hur det känns att prata samiska igen. Hon svarar att det är roligt och att det inte är svårt: ”Det är som att cykla, man glömmer inte” (Laestadius 2010:216).

Språket är en viktig faktor när man bygger sin identitet. Agnes anser först att hon måste behärska samiskan för att vara en same. I andras ögon betraktas hon ofta som icke-same eftersom hon inte kan språket. Agnes lär sig ändå att det finns också andra sätt att bevisa sin samiskhet. Hon har inte språket ännu men hon kan visa till exempel med hjälp av samiska kläder vem hon är.

3.4 Den samiska kulturen

I föregående avsnitt diskuterade jag vilken roll kunskaper i det samiska språket hade för de olika romankaraktärernas identitet. I Laestadius roman *Hej vacker* nämns dock också andra faktorer som påverkar utformningen av ens samiska identitet. I boken skildras betydelsen av samiska kläder, naturen i norra Sverige samt renskötseln som en näringsgren hos samerna. Det exotiska i det samiska presenteras alltså utöver direkta språkväxlingar till samiska genom att beskriva den samiska kulturen i romanen. För att åskådliggöra mängden av kulturella skildringar i texten har jag innefattat olika exempel belägg som berör natur, samiska kläder, renskötsel samt några kulturspecifika ställen i texten och räknat antalet belägg.

Enligt Hirvonen (2002:195) är människans starka band till landskapet och naturen ett centralt tema i samisk litteratur. Samerna följer årstidernas skiftningar och anpassar sig för att leva på naturens villkor. Med hjälp av starka naturskildringar kan människosinnets känslor beskrivas.

Den samiska naturen och dess särart beskrivs mångsidigt i *Hej vacker*. Renar, kalvmärkning, vädret och även riklighet av myggor exemplifierar det exotiska i Sameland. Det berättas något om renar, renskötsel, kalvmärkning, samisk klädsel, väder och natur och termerna nämns sammanlagt 210 gånger (0,87/ textside) i texten. I exempel 10 nämns kalvmärkning, renskötare, renar, kalvar, fjäll samt myggor. Kursiveringarna är mina egna.

Ex 10 Det var *kalvmärkning* om några veckor. Då samlade man in *renarna* i Norge och *kalvarna* skulle fångas med lasso. *Rensköterna* skär i sina *renmärken* i *kalvöronen* så att man vet vem som äger djuret. Agnes skulle tvingas till *fjälls* den här gången, hur långt det var vågade hon inte ens tänka på. Och sen var det ju det där med toaletten. Hon ville i alla fall inte sitta och kissa med rumpan bar bland *myggen*. (Laestadius 2010: 128 - 129.)

Agnes tycker inte om att man inte har toaletter i fjällen. Hon har försökt kasta lasso en gång i våras. Även om hon inte lyckades så bra med lassokastningen kommer hon ihåg hur det kändes: "Fast hon kunde komma ihåg den varma känslan av att stå med lassot i handen. Den där känslan av att höra hemma i den samiska världen" (Laestadius 2010:43).

Det exotiska i samiska beundras ofta av Jenny, Agnes stockholmska väninna i berättelsen. Jenny har rest till Soppero för att besöka henne. Agnes mormor bjuder renkött till Jenny. Agnes berättar att hon också har ätit renögon och rentunga. Agnes mormor säger att Agnes får dem låta så konstiga när Jenny gör grimaser. Agnes konstaterar: "Vi *är* konstiga" (Laestadius 2010: 107). Med den här repliken visas att Agnes känner sig stolt över sina rötter i den samiska kulturen som förefaller konstig för de andra.

Att det vanligen finns mycket myggor i Lappland på somrarna beskrivs flera gånger i romanen. Myggorna nämns sammanlagt 23 gånger i berättelsen. T.ex. Agnes väninna Jenny förvånar sig över myggorna i exempel 11:

Ex 11 Jenny slog med händerna runt ansiktet. –Mygg! –Det här är ingenting, sa Agnes. Vänta bara en vecka. –Tur att jag inte är här då. (Laestadius 2010: 72.)

I exemplet är Jenny och Agnes på väg till en samisk offerplats i skogen i nedre Soppero. Under samma utflykt berättas också om vädret; fast det är juni, är det inte många plusgrader. Agnes ångrar att hon inte har tagit med sig fingervantar. Jenny frågar Agnes om det blir mörkt snart. Agnes ler och säger, att det inte alls blir mörkt på sommaren. Det berättas ytterligare om hjortron och björnar som kan finnas i skogen. Läsaren får alltså mycket information om hur det kan vara i norra Sverige.

Enligt Hirvonen (2002: 195) stärker skicklighet i handarbete en samisk kvinnas självkänsla. Handarbeten är en viktig del av både same- och könsidentiteten. *I Hej vacker* beskrivs vad för en roll en samedräkt har för en samisk kvinna. Kolt, sjal, skoband, brosch, samemössa eller näbbskor nämns totalt 67 gånger i boken. Agnes har ännu inte någon kolt men Ella skänker en sjal och väver skoband till henne. Hon får också näbbskor av sin mormor. I nästa exempel beskriver författaren hur det känns att ha samiska kläder på sig:

Ex 12 Agnes var stolt när hon lämnade huset. Sjalen låg i en trekant över axlarna, fastspänd mitt på bröstet med en stor silverbrosh som pinglade lite för varje steg hon tog. Agnes älskade ljudet, hon tyckte om att det hördes – här kommer en same. [...] Hon gick sakta genom byn och hoppades att så många som möjligt skulle titta och se på henne. Det är klart att det inte bara handlar om kläder för att vara same, men att ha dem på sig var en känsla som hon inte kunde beskriva. Hon hade inte språket ännu, men nu kunde hon med klädernas hjälp visa vem hon var, för alla som tvivlat. (Laestadius 2010: 230-231.)

I exempel 12 skildras hur Agnes med hjälp av samiska kläder vill visa att också hon är en same fast hon inte behärskar det samiska språket. Hon iakttar också att Ellas väsen förändrar sig när hon klär sig en kolt: ”Hon höll liksom huvudet stoltare och förde sig som en drottning” (Laestadius 2002:235).

4 FORM OCH FREKVENNS AV LITTERÄR SPRÅKVÄXLING

I det här kapitlet redovisar jag för formen hos språkväxling i Laestadius *Hej vacker*. För den kvantitativa aspekten av min avhandling har jag räknat alla belägg på latent och manifest språkväxling i texten. Jag har räknat förekomster av den latent språkväxlingen med hjälp av metaspråkliga kommentarer. T.ex. Landqvist (2012: 116) har också räknat personnamn, ortnamn och kulturbundna begrepp på romanens andra språk som uttryck för kontextuella ledtrådar i sin undersökning om Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax*. Men eftersom jag inte behärskar samiska språket har jag uteslutit kontextuella ledtrådar dvs. samiska person- och ortnamn samt kulturbundna begrepp ur min kvantitativa analys. Det är dessutom utmanande att skilja mellan vilka belägg i materialet som kan identifieras vara kontextuella ledtrådar. Romanen innehåller en mängd beskrivningar om det samiska hemlandet samt den samiska kulturen som kunde räknas som kontextuella ledtrådar. (se avsnitt 3.)

Som ett belägg har jag räknat både ett enskilt ord och en längre sekvens på samiska. Markeringen för ett belägg gör jag när författaren har översatt ett samiskt ord/en samisk sats till svenska eller tvärtom. Med hjälp av ordböckerna har jag klargjort några samiska ord i texten. Jag presenterar inte alla samiska belägg i romanen utan en del av dem.

4.1 Latent språkväxling

Den latent språkväxlingen signaleras antingen av en metaspråklig kommentar eller av en kontextuell ledtråd. Den metaspråkliga kommentaren gäller till exempel när författaren hänvisar att något yttras på ett annat språk eller att en person eller grupp talar ett annat språk i den litterära texten. (Eriksson 2012: 21.)

Författaren antyder med hjälp av kontextuella ledtrådar att handlingen i romanen utspelas i ett annat land eller i en annan kultur och/eller att vissa av romankaraktärerna är från ett annat land eller en annan kultur. (Eriksson & Haapamäki 2011: 45-46.) De

kan också antyda om att flera språk än romanens huvudspråk är närvarande i romankontexten (Eriksson 2012: 30).

Som uttryck får latent språkväxling noterade jag alla metaspråkliga kommentarer i Laestadius roman *Hej vacker*. Det är fråga om en metaspråklig kommentar när det berättas att en person eller en grupp talar ett annat språk än romanens huvudspråk svenska. Ett exempel på uttryck för metaspråkliga kommentarer är ”Vad skulle du ut dit och göra? hade hon skällt på samiska” (Laestadius 2010: 35). Satsen innehåller ett belägg för en metaspråklig kommentar dvs. ”hade hon skällt på samiska”. Nästa exempel innehåller två belägg för latent språkväxling: ”Henrik pratade samiska med morfar och Agnes lyssnade med en känsla av varm bomull i magen. Till och med mamma pratade samiska med Henrik. (Laestadius 2010: 203.) Uttrycket ”pratade på samiska” nämns två gånger i textavsnittet; antalet metaspråkliga kommentarer är alltså två. Jag räknade också sekvenser i romanen där det berättas att man skriver på ett annat än romanens huvudspråk.

Romanen omfattar 238 numrerade textsidor. Antalet belägg för metaspråkliga kommentarer är 33. Det betyder i genomsnitt 0,13 belägg per textsida dvs. det förekommer ett belägg på ungefär var åttonde sida. De flesta metaspråkliga kommentarer handlar om samiska (27 belägg) men det nämns också finska, norska, alla möjliga norrbottniska dialekter samt ett språk som lyssnaren i berättelsen inte kan placera. I tabell 1 visas antalet förekomster av metakommentarer i romanen.

Tabell 1. Antal förekomster av metaspråkliga kommentarer i romanen *Hej vacker*

Språk	Antal belägg
Samiska	27
Finska	2
Norska	2
Alla möjliga norrbottniska dialekter	1
Ett språk de inte kände till	1
Totalt	33

I exempel 13 är Agnes på väg ut med sin väninna Jenny. Agnes mamma viskar något på samiska till sin dotter vid dörren och Agnes viskar ett samiskt ord tillbaka.

Ex 13 Jenny stod kvar vid dörren och trampade när Anna-Sara hastigt böjde sig fram och drog sin dotter till sig och viskade på samiska: -Du är så fin. *Don leat nu finnis*. Agnes kinder blev röda och hon kramade snabbt tillbaka och viskade tack på samiska. (Laestadius 2010: 14.)

Den metaspråkliga kommentaren i detta fall är ”viskade tack på samiska”. Också i den första satsen i exemplet är det fråga om en metaspråklig kommentar (viskade på samiska) men den räknas inte här med eftersom den utgör en del av en manifest språkväxlingssekvens som också kan innehålla metaspråkliga kommentarer.

Agnes vill lära sig det samiska språket och hon övar sig på språket genom att skriva sms på samiska till sin samiska pojkvän Henrik i Soppero. I texten återges det två gånger för läsaren att det handlar om en sms på samiska. Agnes försöker svara på Henriks sms men blir avbruten av en kompis. Pojken frågar om texten som ses i bildskärmen i mobilen är samiska och Agnes svarar: ”Ja just ja. Ja, det är samiska. Jag kan det inte så bra ännu. Men jag försöker...” (Laestadius 2012:20).

I norra Sverige möts utöver samiska många andra språk. När Agnes är med sin mamma, mammas kusin och sin väninna i ett café i Kiruna är flera språk närvarande: ”Runt om dem pratades alla möjliga norrbottniska dialekter men också finska, norska och samiska” (Laestadius 2012: 134). Agnes och Jenny hör också ett språk som de inte känner till när de cyklar förbi en campingplats: ”Tjejerna hörde barn prata ett språk som de inte kände igen” (Laestadius 2012:71). Det hänvisas i texten till att det handlar om turister eftersom det stod bilar med utländska registreringsskyltar utanför campingstugorna.

4.2 Manifest språkväxling

Den manifesta språkväxlingen syftar på ställen i texten där enstaka ord eller satser är skrivna på ett annat än romanens huvudspråk. Språkväxlingssekvenserna kan vara svagt eller starkt markerade. (Eriksson & Haapamäki 2011: 46-47.)

Jag noterade och räknade alla samiska ord och längre sekvenser på samiska i texten. Som ett belegg för en manifest språkväxling räknades antingen ett enskilt samiskt ord eller en replik/en sats på samiska. Om samma begrepp förekom flera gånger i texten räknade jag med alla förekomster av begreppet. Ett exempel på en manifest språkväxling i romanen är ”*Giitu*, svarade hon. Tack.” (Laestadius 2010: 232). Exemplet innehåller ett belegg för manifest språkväxling, ordet ”*giitu*”. Nästa exempel innehåller också ett belegg för manifest språkväxling dvs. en sats på samiska: ”*Agnes mobil pep igen. Gos don leat?* (Laestadius 2010: 19.) Utöver samiska och svenska förekom det inte andra språk i romanen. Jag noterade olika markeringstyper samt gjorde skillnad mellan om den samiska sekvensen följdes av en direkt översättning till svenska eller om den svenska sekvensen var översatt till samiska.

Enligt Eriksson (2012:22) finns det olika strategier för att markera språkväxlingssekvensen. Den kan vara helt omarkerad (OMARK) dvs. sekvensen är inte markerad typografiskt och inte heller översatt eller förklarad i textkontexten. När markören är av typografisk art (TYP) är sekvensen skriven med kursiv, versaler, indrag eller så är den försedd med citattecken. Språkväxlingssekvensen kan innehålla också en metaspråklig kommentar (META) där det berättas att ett ord eller en sats på ett annat språk i romanen yttras på ett annat än romanens huvudspråk. Språkväxlingssekvensen kan ytterligare markeras med en översättning (ÖVER) eller förklaring (FÖRKL). Markeringen är starkast när man har kombinerat olika markeringstyper, TYP+META+ÖVER/FÖRKL.

Det finns totalt 48 belegg för manifest språkväxling i texten; 33 enskilda samiska ord samt 15 längre samiska sekvenser. Det betyder 0,19 belegg per textside dvs. det förekommer ett belegg på ungefär var femte sida. Jag presenterar olika markeringstyper i tabell 2. Jag kategoriserade antalet markeringstyper ifråga om såväl enskilda ord som längre sekvenser på samiska dvs. satser. Ytterligare noterade jag samiska belegg som inte var översatta eller förklarade i texten (INTE ÖVER/FÖRKL). I tabellen visas också om språkväxlingen är omarkerad (OMARK) eller markerad (MARK). Det förekommer bara samiska utöver romanens huvudspråk svenska som ett annat språk i romanen.

Tabell 2. Antalet markeringar av manifest språkväxling i verket (Totalt 95)

	Antal Enskilda samiska ord	Antal Längre samiska sekvenser	Totalt
OMARK	5	-	5
MARK: TYP	28	15	43
MARK: META	7	5	12
MARK: ÖVER/FÖRKL	23	15	38
INTE ÖVER/FÖRKL	10	-	10

Tabell 2 visar att bara fem belägg, fem enskilda samiska ord är helt omarkerade i materialet. De samiska orden *buress* (två gånger) samt *áhkkku* (två gånger) förekommer i ett brev som Ella har skrivit till Agnes. Att hela texten i brevet är kursiverat är kanske en orsak till att orden inte är markerade på ett annat sätt. *Buress* förekommer i början av brevet (*Buress Agnes*) så att en läsare som inte kan samiska kan förstå av kontexten vad det samiska ordet betyder. Ordet *buress* uppträder också senare i romanen (totalt 4 gånger) men det översätts först på sidan 100 som visas i nästa exempel 14:

Ex 14 *Buress*, sa mormor men utan leende. Ellas ögon såg suddiga, nästan grumliga ut, men Agnes tyckte att det tändes ett ljus i dem när mormor sagt hej på samiska. (Laestadius 2010:100.)

Det andra omarkerade ordet i brevet, *áhkkku*, är svårare att förstå av kontexten. Ordet nämns två gånger i Ellas brev. Den första gången är följande: *Mitt namn är Ella och jag är kusin till din áhkku* (Laestadius 2012:67). Också icke-samiskkunniga läsare kan ändå gissa att det kanske är fråga om Agnes mormors eller morfars kusin som bor i Soppero. Det rätta ordet avslöjas först på sidan 207. I exempel 15 är Agnes hos Ella. Agnes säger på svenska att hennes mormor tror att hon är där. Ella ber Agnes säga samma sak på samiska:

Ex 15 - Mormor tycker om att jag är här, sa Agnes. Ella log, i dag med löständerna på plats, och klappade Agnes på huvudet. –

Säg samma sak på samiska, sa hon. – *Áhkku liiku ...nej*, sen kan jag inte mer. – *Áhkku gal liiku go lean dáppe*, sa Ella (Laestadius 2010: 207 - 208.)

Båda begreppen, *buress* och *áhkku*, är typografiskt markerade dvs. kursiverade senare i romanen. Alla andra samiska begrepp (totalt 43) är också markerade med kursivstil i texten.

Det enda totalt omarkerade ordet i texten är ”suovaskebab”. Det är inte fråga om ett helt samiskt begrepp eftersom ”kebab” inte är ett samiskt ord. *Suovas* nämns en gång i texten. *Suovas* samt ”suovaskebab” återkommer jag närmare till i avsnitt 5.2.4.

Författaren har använt typografisk markering med kursiv stil mest (43 av 48 samiska belägg). Ett exempel på typografisk markering är Henriks replik i följande sats: ”Fyrhjulingen stod stilla och Henrik svar: *Voj henneha!*” (Laestadius 2010: 215). I 38 fall har författaren översatt eller förklarat de samiska sekvenserna i texten. Exempelvis innehåller nästa sats förklaringen: ”Agnes ville inte tjata utan satt själv framför datorn och kämpade med *gulahalan*, en samiskakurs på internet” (Laestadius 2010: 7). Det samiska belägget är markerat också med kursiv stil i texten. Läsaren ges även direkt översättningar till svenska såsom i nästa sms som Henrik har skickat till Agnes: ”*Gulahalle. Vi hörs*, stod det. Sedan blev han offline” (Laestadius 2010: 27.) Författaren har även kursiverat den svenska översättningen i exemplet.

I 12 fall av totalt 48 fall har Laestadius använt den starkaste markeringen m.a.o. TYP+META+ÖVER/FÖRKL. Ett exempel på detta visas i exempel 15 över. De samiska sekvenserna är kursiverade (TYP). Först säger Agnes en sats på svenska ”Mormor tycker om att jag är här” och sen sägs samma sak på samiska. Ellas replik ”Säg samma på samiska” innehåller en metaspråklig kommentar. (META) I det här exemplet översätts en svensk sats till samiska vilket är ganska typiskt i romanen: *Áhkku gal liiku go lean dáppe* (ÖVER). Också i exempel 16 följs nästan samma schema:

Ex 16 - Ska vi gå och se om vi hittar cyklarna? Sa hon till Karin på samiska. *Vulge go iskkat jus gávdne sihkkeliid?* (Laestadius 2010: 123.)

I exemplet är Agnes mamma Anna-Sara med sin samiska väninna Karin. De ska gå och hämta cyklarna som Agnes och Jenny har lämnat i skogen. Det var länge sen Anna-Sara

hade talat samiska med sin väninna men nu beslutar hon sig för att börja tala språket igen. I exemplet ger författaren först den svenska repliken som Anna-Sara säger och nämner att hon säger den på samiska. Den motsvarande samiska repliken ges senare i texten.

Den starkaste markeringen används totalt 5 gånger när det är fråga om en längre samisk sekvens. När det gäller enskilda samiska ord används den starkaste markeringen totalt 7 gånger. I exempel 17 spelar Agnes fotboll med sina kompisar.

Ex 17 Agnes sprang honom till mötes och dunkade till honom på ryggen. – *Buorre!* sa hon. Bara så där, utan en tanke, hade hon sagt *bra* på samiska. Hon undrade om någon annan hört. (Laestadius 2010: 46.)

I exemplet säger Agnes ett ord på samiska och hon är själv förvånad över att hon sade det så, utan en tanke. Eftersom hon inte har talat samiska med sina kompisar undrar hon om de andra hörde henne tala språket. I exemplet förklaras vad ordet *buorre* betyder på svenska samt att det var fråga om ett samiskt ord.

Det finns sammanlagt 10 samiska begrepp som inte är översatta till svenska eller förklarade i texten. Ordena *bures* och *áhkku* behandlades redan tidigare i det här avsnittet. Den svenska förklaringen gavs inte omedelbart efter det samiska ordet utan i ett annat sammanhang senare i texten. Så i början blev betydelsen av de här två orden oklara för dem som inte kan samiska.

Agnes samiska pojkvän heter Henrik, på samiska *Heaika*. Det samiska namnet nämns första gången när Agnes mormor frågar om Agnes gick hemåt med honom: ”Moffa sa att du gick hemåt med Nisses barnbarn, *Heaika?* Henrik?” (Laestadius 2010 :58). Henriks samiska namn förekommer ytterligare 3 gånger i texten men utan svenska motsvarande namn. Fast namnet inte är översatt till svenska kan läsaren förstå vilken person det är fråga om. Det kan nämnas att det samiska namnet *Heaika* också kunde vara ett kulturbundet begrepp som hör till kontextuella ledtrådar. Jag bestämde ändå att inte ta hänsyn till kulturbundna begrepp eftersom det är besvärligt för en person som inte behärskar samiska att excerpera sådana begrepp i texten.

4.3 Sammanfattning

Jag har i kapitel 4 analyserat formen och frekvensen av litterär språkväxling. Jag noterade alla belägg på metaspråkliga kommentarer men uteslöt kontextuella ledtrådar i min undersökning. Antalet metaspråkliga kommentarer kan betraktas som ganska lågt: bara 33 belägg på de 238 textsidor som romanen *Hej vacker* innehåller. Det blir 0,13 belägg per textside m.a.o. förekommer en metaspråklig kommentar i genomsnitt på var åttonde sida. Landqvist (2012: 25) har analyserat både den latent och den manifesta språkväxlingen i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax*. Han har studerat totalt 158 textsidor medan hela romanen uppgår till 321 textsidor. Antalet metaspråkliga kommentarer är 143 dvs. 0,9 per textside i hans material. I jämförelse med min undersökning är antalet metaspråkliga kommentarer i Landqvists material mycket högre än i mitt material. Fast Landqvists undersökningsmaterial utgör en begränsad del av hela romanen kan man konstatera att metaspråkliga kommentarer förekommer sällan i Laestadius roman. Det kan ändå noteras att det samiska språket annars nämns totalt 85 gånger i olika sammanhang i romanen.

Antalet manifest språkväxling i *Hej vacker* uppgår till 48 dvs. ca 0,2 belägg per textside. Landqvist (2012: 31) redovisar i sin tur att det förekommer ca 0,6 belägg för manifest språkväxling i det undersökta materialet i Niemis roman. Maud Rantala (2010: 69) har undersökt två ungdomsromaner av Annika Luther. Hon noterade alla finska sekvenser i den svenska texten. Antalet finska inslag i romanen uppgick till 64 dvs. 0,29 per textside i boken *Ivorja* samt 97 dvs. 0,52 en textside i boken *Brev till världens ände*. Antalet belägg för den manifesta språkväxlingen i mitt material kan alltså jämförelsevis betraktas som ganska lågt. Det förekommer ett belägg på ca var femte sida i romanen medan till exempel i Luthers *Ivorja* förekommer det ett exempel i genomsnitt på var fjärde sida.

Enligt Eriksson (2012: 67) är språkväxlingen mer sannolikt manifest, frekvent, markerad och integrerad om författaren och publiken har goda kunskaper i de språk som ingår i språkväxlingen samt om flerspråkigheten är ett centralt element i en litterär text. Jag anser att flerspråkigheten och i synnerhet inläringen av det samiska språket är ett viktigt tema i Laestadius roman. Författaren Laestadius anser att hon inte kan det

samiska språket fullständigt. Det får antas att flertalet mottagare av Laestadius roman inte heller kan det samiska språket. Antalet belägg för latent språkväxling kan anses vara ganska lågt även om man tar hänsyn till de kontextuella ledtrådarna. Också den manifesta språkväxlingen förekommer ganska knapp i materialet. Antalet ommarkerade ord i texten är bara fem. Eriksson och Haapamäki (2011: 50) uppger att i litterära verk (liksom i Alakoskis och Niemis romaner) lyfts flerspråkighetsproblematik fram antingen genom latent språkväxling eller genom manifest språkväxling som tenderar att vara markerad och icke-integrerad. Så är fallet också i Laestadius roman: flerspråkigheten framställs både latent och manifest och den manifesta som markerad samt icke-integrerad.

5 VÄXELVERKAN MELLAN SAMISKA OCH VERKETS HUVUDSPRÅK

I det här avsnittet analyserar jag användningen av samiska i Laestadius roman. Jag presenterar några samiska satser med hjälp av exempel. Jag redovisar också för enstaka samiska ord som jag innehållsligt har kategoriserat enligt en modell som baserar sig på Rudins modell. (Se avsnitt 1.3.2.)

5.1 Samiska satser

Laestadius roman *Hej vacker* innehåller totalt 15 samiska satser. De samiska beläggen förekommer i totalt 13 dialoger samt i 2 sms. Alla samiska belägg är antingen översatta till svenska eller förklarade i texten. Sammanlagt 8 av alla 15 (ca 53 %) belägg är av typen *Samiska* → *Svenska* dvs. författaren har översatt det samiska inlägget till svenska eller förklarat inlägget på svenska senare i texten. 7 av 15 beläggen (ca 47 %) är typ *Svenska* → *Samiska* dvs. författaren har översatt det svenska inlägget till samiska. Jag har inte lyckats klargöra om den sistnämnda typen brukar används allmänt i flerspråkiga litterära texter eller om det inte är vanligt.

I exempel 18 är det fråga om typen *Svenska* → *Samiska*. Ella är hemma och svarar när telefonen ringer.

Ex 18 Telefonen ringde och den gamla och skröpligt smala kvinnan linkade fram till en röd väggtelefon och svarade som hon alltid brukade: - Jaha? Hon lyssnade och nickade, och sen kom hon på att personen i andra änden inte kunde se det så hon sa ”jaha” igen. – Nej, jag vill att den ska vara klar till midsommar, sa hon på samiska. *Ii, haléden dat galgá leahkit válmmas mih camáraide.* (Laestadius 201: 21-22.)

Ella har beställt en sjal åt Agnes och diskuterar beställningen i telefon. Varför författaren har bestämt att översätta den svenska repliken till samiska kan man inte veta med säkerhet. Det är ändå klart att med hjälp av den kan man lyfta fram det exotiska och autentiska i texten. I exemplet ovan kan den samiska meningen också tolkas så att Ella diskuterar på samiska i telefonen med sin samtalspartner fast bara en sats är skriven

på samiska. Man kan konstatera att de samiska inläggen i texten verkar ändå ställvis påklistrade i romanen. Så är fallet också i nästa exempel:

Ex 19 Jag är på väg till Agnes, sa hon. *Lean manname Agnesa lusa.*
(Laestadius 2010:190.)

I exemplet är Ella på väg till Agnes. Hon stöter på Henrik och berättar att hon ska träffa Agnes. Det är inte heller här klart varför författaren använder samiska i den här sekvensen. Här vill författaren möjligen igen klargöra att Ella talar samiska, och den här gången, med Henrik. Läsaren får sannolikt också mer känsla för det samiska språket men han måste inte anstränga sig för att förstå och följa texten. Läsaren kan också lära sig mer om samiska.

Laestadius roman heter *Hej vacker*. Namnet kommer från Henriks sätt att hälsa Agnes: ”Hej vacker, sa han och log. *Hej čáppa nieida* (Laestadius 2010: 54). Här använder författaren ännu en gång typen *Svenska* → *Samiska*. Det kan antas att Henrik tilltalar Agnes på samiska fast repliken är först skriven på svenska. Översättningen till svenska är i detta fall inte ordagrann eftersom den rätta översättningen skulle vara ”Hej, vacker flicka”. ”Nieida” betyder flicka (Lukkari 1977).

Den andra typen *Samiska* → *Svenska* förekommer lite oftare än den andra typen *Svenska* → *Samiska* i den undersökta texten. Det är beaktansvärt att alla sekvenser på samiska är översatta till svenska eller förklarade i kontexten så att också icke-samiskkunniga ska kunna följa texten utan problem. I nästa exempel talar Agnes och Henrik med varandra. Henrik frågar hur Agnes klarar sig på samiska nu.

Ex 20 - Hur går det med samiskan då? –Åh, fråga inte. Det är en sak att skriva till dig men en annan att prata. Och mamma har hittills inte sagt många ord hon heller. –*Liikun dutnje.* Det förstod hon och hon blev så glad. Han tycker om mig! Han tycker om mig! (Laestadius 2010: 56.)

En grund för att Agnes vill lära sig samiska är att hennes pojkvän är same. I exemplet berättar hon för Henrik att hon inte ännu kan prata samiska bra. Henrik säger på samiska att han tycker om Agnes. Agnes förstår vad han säger och blir glad. För läsare som inte kan samiska förklaras den samiska meningen genom Agnes reaktion. Den samiska repliken har två roller i kontexten. För det första berättas med den att Agnes

förstår samiska, för det andra betyder innehållet av repliken mycket för Agnes. Hon har varit osäker på om de är mer än vänner. Henriks replik berättar att han har känslor för henne. Det här exemplet visar att språkväxlingen kan ha betydelse också för handlingen i romanen.

Språkinläringen är också ett centralt tema i romanen. (jmf avsnitt 3.3) De samiska inläggen förklaras i många sammanhang av Agnes. Så är det också i nästa exempel 21:

Ex 21 Ella vinkade med båda händerna och så applåderade hon. –
Man finna nieida, sa hon och Agnes förstod precis vad hon
 sa. Vilken fin flicka. (Laestadius 2010: 231.)

Agnes har klätt på sig sjalen och skorna för första gången och går till Ella för att visa dem. Ella berömmar henne genom att säga på samiska ”Vilken fin flicka”. Den samiska satsen översätts till svenska av Agnes. På samma gång berättas för läsaren att Agnes förstod vad Ella sade.

5.2 Enskilda samiska ord

Romanen innehåller totalt 33 enskilda samiska ord. Några av dem förekommer flera gånger i texten: *buress* 7 gånger, *Heaika* 4 gånger och *henneha* 3 gånger. Sammanlagt i sex fall är översättningen av orden typ *svenska* → *samiska* och jag redovisar för de samiska orden enligt en kategoriseringsmodell som baserar sig på Rudins modell som jag presenterat i avsnitt 1.3.2. Kategorin består av tilltalsord på samiska, samiska svordomar, etnografiska termer samt kulinariska termer.

5.2.1 Tilltalsord på samiska

Till den här kategorin hör både familjära och formella tilltalsord. Det är fråga om olika hälsningar, avskedsord, begrepp kring släktskap samt personnamn på samiska. I undersökningsmaterialet kan hittas följande samiska begreppen, den svenska översättningen ges inom parentes: *buress* (hej), *gulahalle* (vi hörs), *giitu* (tack), *guldal* (lyssna), *áhkku* (mormor), *enná* (mamma) och *Heaika* (Henrik).

Bures nämns sammanlagt 5 gånger i den undersökta texten. Första gången förekommer ordet i ett brev som Ella skrivit till Agnes. Alla orden i brevet är kursiverade vilket kan vara en orsak till det att *bures* blir omarkerat i brevet. Vid sidan av brevet förekommer ordet i dialoger. I nästa exempel är Agnes, hennes mormor samt Jenny hos Ella:

Ex 22 -*Bures* Agnes, sa hon. –*Bures*, sa Agnes och log tillbaka. Ella fortsatta att le, men osäkrare, när hennes blick vandrade över Jenny och stannade på mormor. –*Bures*, sa mormor men utan ett leende. Ellas ögon såg suddiga, nästan grumliga ut, men Agnes tyckte att det tändes ett ljus i dem när mormor sagt hej på samiska. (Laestadius 2010: 99 - 100.)

I den här sekvensen nämns *bures* tre gånger. Sekvensen innehåller också den metaspråkliga kommentaren ”sagt hej på samiska”. Redan i Ellas brev till Agnes kan läsaren förstå av kontexten att ordet *bures* måste vara ett slags hälsningsord. I exemplet ger författaren den svenska motsvarigheten till det samiska uttrycket. Samma hälsning nämns nästa gång när Agnes möter Laila hos Henrik.

Ex 23 Agnes sa hej, och Laila sa *bures*, men utan att vända sig om (Laestadius 2010: 148).

För Henriks mamma, Laila, är det svårt att acceptera att Henrik umgås med Agnes. Agnes hälsar på Laila på svenska men Laila svarar på samiska. Hon står vid spisen och bryr sig inte om att vända sig om när Agnes kommer. Enligt mig tar Laila avstånd från Agnes både genom att inte vända sig om och genom att hälsa tillbaka på Agnes på samiska i stället för svenska.

Henrik heter på samiska *Heaika*. Det samiska personnamnet nämns 4 gånger i texten. I exempel 24 – 27 redovisas alla belägg på fallet:

Ex 24 Mormor väntade vid köksbordet och Agnes såg att hon var nyfiken. –Moffa sa att du gick hemåt med Nisses barnbarn, *Heaika*? Henrik? (Laestadius 2010:58.)

Ex 25 De varvade samiska och svenska och hon uppfattade bara lösryckta ord. –Agnes...Anna-Sara...same...Stockhom...*Heaika*...(ibid.152.)

Ex 26 -Har *Heaika* åkt? frågade Ella (ibid. 208).

Ex 27 -*Heaika*...på väg ner...möt honom (ibid. 211).

När det samiska namnet *Heaika* nämns för första gången på sidan 58 ges också det motsvarande svenska uttrycket Henrik. Agnes mormor frågar Agnes om hon gick hemåt med Henrik. Därefter ges bara det samiska namnet i texten. I exempel 25 lyssnar Agnes på hur Laila diskuterar Agnes och Henrik med en kvinna. De använder både samiska och svenska i samtalet. I exempel 26 frågar Ella Agnes om Henrik har åkt till fjällen. Hon talar svenska men nämner Henriks namn på samiska. I det sista exemplet talar Anna-Sara med Henriks pappa i telefon. Han meddelar Anna-Sara att Henrik är på väg bort från fjällen. Telefonbindelsen är dålig och Anna-Sara kan inte höra allt vad Henriks pappa säger. I exempel 27 blir det samiska namnet bekant för läsaren. Senare i texten kan hen redan veta vem det är fråga om när man talar om *Heaika*. Mottagaren har redan ”lärt sig” att med *Heaika* avses Henrik. Det kan även tolkas av kontexten i texten.

Avskedsordet *gulahalle* förekommer i ett snabbmeddelande som Henrik skickar till Agnes. Henrik har skrivit hur han tyckte om att Agnes en gång hade klätt sig i kolt. Han skriver på svenska men slutar skrivandet med det samiska avskedsordet *gulahalle*.

Ex 28 *Gulahalle.*

*Vi hörs, stod det. Sedan blev han offline. Utom räckhåll.
(Laestadius 2010: 27.)*

Här har författaren markerat språkväxlingen genom en omedelbar översättning. Också den svenska översättningen är kursiverad. I exemplet använder Henrik plötsligt samiska fast de har skrivit på svenska med varandra förr. Användningen av samiska kan tolkas att det har hänt något obehagligt. Agnes har av misstag skickat ett meddelande till Henrik som hon borde ha skickat till sin väninna i stället. I meddelandet står ”Anton är snyggare”. Henrik missförstår budskapet och slutar skrivandet med ett samiskt avskedsord.

Rudin (1996: 155) anser att tilltalsord på ett annat än textens huvudspråk lätt kan placeras i början eller i slutet av texten. Så är fallet också i nästa exempel:

Ex 29 Plötsligt saknade hon mamma. Det var första gången på länge, senast i lågstadiet kanske, som hon faktiskt saknade henne. [...] Hon satte näsan mot mammas röda polotröja och drog in en svag doft av parfym. En varm känsla spred sig till magen, mamma. *Enná...* (Laestadius 2010: 32 - 33.)

Det samiska uttrycket har placerats sist i sekvensen Först ges det svenska ordet *mamma* som följs av det motsvarande samiska ordet, *enná*. Läsaren kan ändå inte vara helt säker att det samiska ordet *enná* betyder *mamma* på svenska men hen kan tolka den av kontexten. *Enná* är ett ord som jag inte lyckades hitta i ordböckerna men samma ord (utan akut accent) förekommer också i Laestadius andra bok *Hitta hem*, som jag också har läst.

Ex 30 Innan han dog hade han själv också berättat om sina strapatser i skogen, om hur det var när han var liten pojke och när han träffade *enna*. [...] - Han hade sett min mamma på ett gärde och de var inte gamla då, inte ens tio år, och han visste redan då att hon skulle bli hans (Laestadius 2012: 175.)

I exempel 30 berättar Ella för Agnes om hur Ellas pappa och mamma träffades. Läsaren kan tolka av kontexten att ordet *enna* betyder *mamma*.

5.2.2 Samiska svordomar

Svordomar förekommer tre gånger i materialet. I alla inläggen är det fråga om en samisk svordom, *henneha*.

Ex 31 -*Henneha!* svor någon i motståndarlaget och spottade ut en snus. *Henneha* gick inte att översätta till svenska, men Agnes visste att det var en svordom som typ *sjutton också*. (Laestadius 2010:45.)

I exemplet spelar Karesuando Boys och Team Sohppar fotboll. Domaren ger ett gult kort till en spelare som spelar för aggressivt i matchen. Någon i laget visar sitt missnöje genom att svära. Maud Rantala har undersökt språkvariationen i två av Annika Luthers ungdomsromaner. Materialet innehåller också några finska svordomar såsom *perkele*. Rantala (2010:34) anser att det är lätt att svära på ett annat än ens eget modersmål. Svordomar behöver inte anpassas till romanens huvudspråk och de behöver inte översättas eftersom de flesta läsare kan förstå dem. Även Landqvist (2012: 36) påpekar att svordomar sannolikt kan förstås av kontexten i texten. I hans material berör språkväxlingen *meänkieli* eller finska.

Laestadius har beslutat att översätta den samiska svordomen till svenska. Översättningen ges av Agnes som känner igen svordomen och tänker att det är en

svordom som typ *sjutton också*. Samiska är sannolikt främmande för de flesta läsare och det kan vara en orsak till att författaren har översatt svordomen till svenska. Man vill inte heller låta läsaren sväva i osäkerhet om vad svordomen betyder.

Samma svordom förekommer ännu en gång i texten. Henrik är på väg hem från fjällen med sin fyrhjuling.

Ex 32 Det puttrade liksom till en sista gång och sen blev det tyst i skogen. Fyrhjulingen stod stilla och Henrik svor, -*Voj henneha!* (Lestadius 2010:215.)

Den här gången översätts den samiska sekvensen inte till svenska. Mottagaren förstår ändå att det gäller en svordom och kanske känner igen ordet *henneha* eftersom det har förklarats förr i texten. Författaren tycks lita på att läsare som inte kan samiska redan har "lärt sig" vad *henneha* betyder. *Voj* är ett ord som både finsk- och svenskkunniga kan tolka. Interjektionen *voj* är *oj* på svenska och *voi* på finska. (suomi ruotsi suomi sanakirja 2000.)

5.2.3 Etnografiska termer

Till den här kategorin räknas ord som berör den samiska kulturen samt det samiska landet. Jag hittade 5 belägg på etnografiska termer: *gulahalan*, *Sápmi*, *duattar*, *mearra*, *Badje-Sohppar*. En samiskkurs på Internet heter *gulahalan*. Agnes lär sig samiska till exempel genom att ta del i kursen på nätet.

Ex 33 Agnes vill inte tjata utan satt själv framför datorn och kämpade med *gulahalan*, en samiskkurs på Internet (Laestadius 2010: 7.)

Författaren har markerat begreppet med kursivering och genom att förklara vad begreppet betyder: en samiskkurs på Internet. Hon ger ändå inte den ordagranna översättningen av det samiska ordet i texten. Den ordagranna översättningen av ordet är "Jag gör mig förstådd" (Välkommen till *gulahalan* 2016). *Gulahalan* kan även betraktas som ett kulturbundet begrepp som uttryck för kontextuella ledtrådar.

Sápmi är Sameland/Lappland på svenska (Nordsamiska - svenska ordbok 2016). Ordet nämns när mormor funderar på hur Agnes ska klara sig av att behålla samiskan i sitt liv.

- Ex 34 Hon tittade på Agnes som tillsammans med kompisen stod framför helkroppsspegeln i hallen och la på ännu ett lager ögonskugga. Agnes var starkare än sin mor, men hur skulle hon lyckas så långt borta från *Sápmi*, sameland? (Laestadius 2010: 65.)

Det samiska ordet *Sápmi* översätts omedelbart till svenska. Här är ännu ett exempel på ett samiskt belägg som inte förekommer i dialogen utan i en persons tanke. Ett annat geografiskt begrepp nämns i exempel 35.

- Ex 35 Hon cyklade genom byn, mot Nedre Soppero, förbi den gamla affären och det gamla posthuset och sen bromsade hon i gruset i vägkanten vid vägskylden där det stod Övre Soppero på samiska, *Badje-Sohppar*. (Laestadius 2010: 237.)

Agnes cyklar genom byn till skylten där det står *Badje-Sohppar*. Författaren använder i sekvensen den starkaste markeringen: kursivering, översättning samt en metaspråklig kommentar. Samiska språket ses på en vägs skylt som visar för läsaren att man är i ett samiskt land där även vägs skyltarna är skrivna på samiska.

Språkinlärning är ett viktigt tema i Laestadius roman (se avsnitt 3.3) vilket skildras också i nästa exempel:

- Ex 36 Agnes tvekade. Hon ville vara bäst inför mamman, och hon var långt ifrån bra. –Jag kan inte prata så mycket. Kan vi träna på vad saker heter? Som fjäll och hav? –*Duottar* är fjäll och *mearra* är havet. (Laestadius 2010: 216.)

Agnes tränar samiska med sin mamma men är lite osäker ifråga om att prata på samiska. Språkväxlingen är här en del av en händelse där Agnes försöker lära sig nya samiska ord. Läsaren följer verksamheten och blir också bekant med de samiska begreppen.

5.2.4 Kulinariska termer

Som kulinariska termer räknar jag begreppen som berättar om samiska rätter. Det förekommer tre uttryck i materialet: *gáhkku* och *suovas* samt *suovaskebab*. I exempel 36 äter Agnes frukost hos sina morföräldrar i Soppero:

- Ex 37 Extrasaltat Bregott, den fetaste mjölken, hushållsost och mommos bakade *gáhkku* var också framdukade. Agnes bredde en smörgås och njöt av den salta smaken och brödets lite sega konsistens. (Laestadius 2010: 40.)

Det samiska ordet *gáhkku* är kursiverat i sekvensen ovan. Ordet är inte översatt till svenska men läsaren kan förstå av kontexten att det är fråga om ett slags bröd. Enligt olika källor har *gáhhku* olika betydelser: tårta (Nordsamiska - svenska ordbok 2016), tunnbröd (Hembakad 2016) eller mjukkaka (Tasteline 2016). Notera att det samiska ordet *gáhkku* liknar det motsvarande finska ordet *kakku* (sv. kaka).

Den andra specialiteten i det samiska köket är *suovas*. Enligt ordboken betyder *suovas* rökt (Projekt Runeberg 2016). Enligt Victoria Harnesk (2016) är *suovas* saltat och rökt renkött. Ordet *suovas* betyder enligt henne också ”rök” på samiska. *Suovas* nämns två gånger i materialet. Första gången förekommer det när Agnes berättar för Jenny om det.

Ex 38 - Äter ni bara renkött? Frågade Jenny. –Nej då, men ganska ofta. Vi ska bjuda på *suovas* någon dag också. –Su...suvas? –Nej, det uttalas med ett o, sovas liksom, sa Agnes. Nästan lika gott som det torkade köttet. (Laestadius 2010: 107.)

Agnes förklarar för Jenny vad *suovas* egentligen är. Så får också läsaren information om det. Det avslöjas av kontexten att det är fråga om renkött. I exemplet lär Agnes Jenny att uttala ordet rätt. Jenny som besöker Agnes i Soppero är en utomstående som förvånar sig över det exotiska i Sameland. Flera samiska egenheter presenteras för läsaren ur Jennys, den utomståendes, synvinkel. Jenny stöter på *suovas* en gång till i norra Sverige. Hon är med Agnes samt med Agnes kusin i Kiruna.

Ex 39 I parken fanns små marknadsstånd där det såldes godis, kläder och mat. –Kolla! Suovaskebab! Jenny ställde sig i kön för att äta sin nya favoriträtt en sista gång. (Laestadius 2010: 139.)

I den här sekvensen är ”suovaskebab” ommarkerad. Det är inte helt fråga om ett samiskt begrepp för ”suovas” kombineras här med ett begrepp från orientalen ”kebab”. Betydelsen av det samiska ordet förklaras inte. Författaren har klargjort begreppet förr i romanen så det behövs inte förklaras igen i det här sammanhanget. Läsaren förstår sannolikt i alla fall vilken mat det är fråga om i det här fallet.

6 SPRÅKVÄXLINGENS LITTERÄRA FUNKTIONER

I detta avsnitt redovisar jag för vilka möjliga funktioner språkväxlingen kan ha i Laestadius roman *Hej vacker*. Enligt Tidigs (2014: 70, 82) kan språkväxlingen betona, illustrera, spela upp eller bygga ett tema i texten, den kan inkludera eller exkludera läsare samt förhöja läsarens varseblivning. Med hjälp av språkvariationen kan författaren skildra en värld som är annorlunda med ett annorlunda språk (Tidigs 2007). Eriksson (2012: 25) anser att språkväxlingen kan vara en medel för att skapa distans/gemenskap mellan romankaraktärer eller mellan läsare och text. Landqvist (2014: 125 - 126) antyder i sin tur att man kan presentera språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda och exotiska genom att använda ett annat språk än huvudspråket i texten. Man kan även markera en gräns mellan romanens huvudspråk och det andra språket.

Laestadius text innehåller både latent och manifest språkväxling. Den manifesta språkväxlingen är till största delen markerad och översatt till svenska eller förklarad på svenska så att också icke-samiskkunniga kan följa texten. Jag anser att det inte uppstår distans mellan icke-samiskkunniga läsare och texten när det gäller denna typ av språkväxling. Eriksson (2012: 24) påpekar med rätta att de funktioner som författare har avsett med språkväxlingen inte nödvändigtvis är de samma som olika läsare konstruerar i sin tolkning av det litterära verket. De språkväxlingsfunktioner som jag näst presenterar baserar sig på mina personliga upplevelser och tolkningar av texten. En del funktioner är samma typ av funktioner eller överlappar de funktioner som även Eriksson och Landqvist nämner, medan andra är sådana jag själv identifierat på basis av kontexten och min egen läsning som icke-samiskkunnig. I funktionerna i avsnitt 6.1 och 6.2 följer jag samma funktion som Eriksson och Landqvist.

I flera fall skapar samiska sekvenser lokalfärg i berättelsen. Läsaren blir medveten om att man lever i en annorlunda kultur med ett annorlunda språk. Språkväxlingen i Laestadius roman kan anses beröra följande funktioner: att skapa distans eller gemenskap mellan romankaraktärer, att presentera språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda, att skapa spänning i berättelsen samt att möjliggöra språkinläring.

6.1 Att skapa distans eller gemenskap mellan romankaraktärer

Romanens huvudkaraktär, Agnes, bor i Stockholm med sin samiska mamma samt sin svenska pappa. Hon funderar på vad det betyder att vara same samt om hon kan betraktas som same fast hon inte kan samiska. Hon stöter på olika reaktioner när hon tas emot i Soppero. Hon betraktas som stockholmare, som en halv-same men också som en lappjävel. Hon vill lära sig samiska eftersom hon anser att samiska språket är viktigt för att kunna känna sig som en av de andra, samerna.

Samiska språket är en viktig faktor mellan Agnes och hennes samiska pojkvän i Soppero. Hon tränar sin samiska med honom. Henrik kallar Agnes för ”čáppa nieida” som är samiska och betyder ”vacker flicka” vilket gör Agnes glad. Utöver att uttrycket har en mycket positiv laddning skapar uttrycket en slags gemenskap mellan paret. Genom att använda det gemensamma språket kan man känna att man hör ihop. Till exempel hälsningarna kan betyda mycket för en.

Ex 40 Ella stod stilla med armarna i kors över bröstet och log så att det bildades ett finmaskigt nät av rynkor på hennes kinder. – *Bures* Agnes, sa hon. –*Bures*, sa Agnes och log tillbaka. (Laestadius 2010: 99.)

Bara genom att kunna hälsa på samma språk kan man få fram känslan av att man förhåller sig vänligt till varandra. Språkvalet kan också utgöra ett avstånd mellan romankaraktärerna. För Henriks mamma, Laila, är det svårt att acceptera att hans son sällskapar med Agnes som i hennes ögon inte är same. När Agnes en gång besöker Henrik möter hon också Laila, som står i köket. Agnes säger ”hej” men Laila svarar ”bures” (Laestadius 2010: 148). Hon vänder sig inte om när hon står vid spisen. Hon använder samiska fast hon vet att Agnes inte förstår allt vad hon säger. Så är fallet också i exempel 41:

Ex 41 Och i samma ögonblick dök en annan förälder upp, Henriks mamma Laila. Hon stod framför dem och tittade på Agnes. [...]. –*Gean nieida don leat?* Agnes kände igen frågan. Vems flicka är du? Den hade hon hört ofta. Det var viktigt att kolla vilken släkt man tillhörde, eller om man ens var en same. [...] –Anna-Sara. Jag heter Agnes, sa hon och log. Leendet besvarades inte. –*It go máhte sámegiela?* Ännu en fråga hon hört så många gånger förut så hon skakade på

huvudet, nej, hon förstod ingen samiska. Laila fortsatte ändå. –Din mamma måste ju lära dig, sa hon. Sen vände hon sig om och började prata med Henrik. Agnes kände sig dum. (Laestadius 2010: 143 - 144.)

Agnes och Henrik är på en konsert i Kiruna när Henriks mamma Laila dyker upp på platsen. I exemplet berättas om hur Laila visar att Agnes inte är en av dem, samerna, eftersom hon inte kan samiska. Hon använder samiska fast hon också kunde ha talat svenska. Agnes skakar på huvudet när Laila frågar henne på samiska om hon förstår samiska. Hon fortsätter genom att säga att Agnes mamma måste lära Agnes samiska. Repliken sägs på samiska fast författaren har skrivit den på svenska. Det blir oklart om Agnes har förstått den sista repliken. Författaren berättar ändå att Agnes känner sig dum efter diskussionen.

Den latent språkväxlingen kan också hänvisa till förhållandet mellan romankaraktärerna. I nästa exempel är Agnes mamma, Anna-Sara, i trädgården hos Laila. Hon har hört att Laila har gett sig på hennes dotter och vill diskutera det. Lailas man, John-Henrik, kommer till trädgården och frågar vad som händer där.

Ex 42 - Jag skäller på din fru eftersom hon gett sig på min dotter Agnes. Anna-Sara pratade svenska, demonstrativt och aggressivt. [...] –Jo, vi är tydligen inte samer nog för er familj, Laila vill inte att Henrik ska umgås med min dotter för att hon har en svensk pappa och inte pratar samiska. Anna-Sara fräste och blängde på Laila och väntade på att hon också skulle ge sig in i diskussionen. Men det gjorde hon inte. Hon reste sig bara och sa på samiska: - Du vet vad som gäller. Meningen var riktad till John-Henrik, och sen tog hon två steg upp på altanen, drog ljudlöst upp dörren och stängde den efter sig. (Laestadius 2010: 176 - 177.)

När John-Henrik kommer till trädgården och undrar vad det är fråga om, svarar Anna-Sara honom på svenska, demonstrativt och aggressivt. Hon tycks vilja visa med valet av språket att det gör ingen skillnad vilket språk man talar. Den aggressiva tonen i hennes tal speglar också hennes känslotillstånd. Laila säger ingenting till Anna-Sara utan riktar sin samiska mening till sin man. Genom att använda samiska vill hon ännu en gång visa att samiska språket är enligt henne en viktig faktor när man definierar vem som är en riktig same. Hon vill liksom visa avståndet som finns mellan hennes familj och Anna-Saras familj.

6.2 Att presentera språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda

Den samiska kulturen presenteras som annorlunda och exotiska i Laestadius roman. Författaren beskriver bland annat naturen i norr, renskötsel, den samiska folkdräkten samt det mytiska i den samiska kulturen i romanen. Det annorlunda framkommer också genom språkväxlingen. Agnes stockholmska väninna Jenny är en romankaraktär vilkens roll det är att undra över allt exotiskt i Sameland. Hon förundrar sig också över det samiska språket som hörs överallt i Soppero.

Ex 43 I våras var det Agnes som hade granskats av ungdomarna i byn. Nu var det Jenny som blev uttittad. Det var bara Anneli och Kristin som kom fram och sa hej. –Alla pratar samiska, viskade Jenny när de hittat sittplatser längst ut på kanten av en bänk. –Jag vet, men vi kan ju prata med varandra. –De pratar säkert om mig, sa Jenny. (Laestadius 2010: 113.)

I exemplet lyssnar Jenny på hur de andra ungdomarna talar samiska med varandra. Hon tror att de andra pratar om henne. Den metaspråkliga kommentaren ”Alla pratar samiska” antyder att man är i en värld som kommunicerar på ett annat än landets nationalspråk svenska.

Några samiska maträtter nämns i romanen. Också här är Jenny en utomstående person som bekantar sig med de nya rätterna i romanen. Agnes berättar för henne att samer äter även rentunga som faktiskt är gott. Mormor säger att Agnes får samer att låta så konstiga. Agnes svarar: ”Vi är konstiga” (Laestadius 2010: 107). Agnes informerar om Jenny att de äter renkött ganska ofta.

Ex 44 –Äter ni bara renkött? frågade Jenny. –Nej då, men ganska ofta. Vi ska bjuda på *suovas* någon dag också. –Su...suvas? –Nej, det uttalas med ett o, sovas liksom, sa Agnes. Nästan lika gott som torkade köttet. (Laestadius 2010: 107 - 108.)

Agnes berättar om *suovas* som också är obekant för Jenny. Hon kan även lära Jenny hur ordet *suovas* ska uttalas. Samtidigt får också läsare som inte känner till de samiska rätterna information om samiska specialiteter.

Även Agnes tänker ibland att hon inte ännu känner till alla specialdrag i den samiska kulturen. Jenny vill veta varför alla samer har dubbelnamn och Agnes är inte helt säker på vad det beror på: ”Det är namn som går vidare, man heter som sin pappa eller namnet

säger nog vems son man är, eller något (Laestadius 2010: 131). Hon tvivlar på om hon duger till Henrik eftersom hon inte ens visste vad en offerplats är. Jenny uppmuntrar Agnes genom att säga: ”Men du vet att man kan äta rentunga. Och du kan prata lite samiska. Och din mamma är same” (Ibid. 132).

6.3 Att skapa spänning i berättelsen

Författaren kan växla språk i texten för att skapa spänning när läsaren inte förstår sekvenser på ett främmande språk. Bara med hjälp av ett främmande begrepp kan läsarens varseblivning förhöjas liksom Tidigs (2014) har påpekat. I nästa exempel är Agnes hos Ella. Hon frågar Ella om valparna.

Ex 45 - Var är valparna? – Jag har dem utomhus nu, min sonson har byggt en liten inhägnad. *Guldal!* Lyssna! De skäller där ute. (Laestadius 2010: 155 - 156.)

Jag anser att både Agnes och läsarens uppmärksamhet väcks när Ella säger det samiska begreppet *guldal*. Även om ordet är översatt omedelbart till svenska väcker ett samiskt ord intresse för vad som egentligen händer. Om författaren inte hade översatt vad det samiska ordet betyder skulle effekten sannolikt varit större. Enligt Rudin (1996: 173) uppstår det en spänning mellan ett exotiskt ord och en läsare som inte kan förstå vad ordet betyder. Läsaren kan försöka förstå ordet med hjälp av kontexten eller slå i en ordbok för att ta reda på vad det är fråga om. Rudin (1996: 174) konstaterar också att författaren kan reducera läsares ansträngning genom att upprepa det främmande begreppet i texten så att det så småningom blir bekant för läsaren.

Om läsaren inte förstår de samiska inslagen och författaren inte har tillhandahållit motsvarigheter på svenska kan det skapas en spänning i berättelsen. I exempel 46 får Agnes ett sms från Henrik.

Ex 46 Agnes hamnade på efterkälken och öppnade mobilen. Hon läste: *Mon áibbašan du. Iska du meillaid go boadát ruoktot.* Hennes hjärta hoppade ett extra slag. Henrik, hennes första kärlek. Så olik alla andra killar, van vid ett liv som renskötare, en skogskille. Långt ifrån Agnes liv men ändå så nära. Han var same precis som hon. Men i mångas ögon var

bara han same. Hon med sin samiska mamma och svenska pappa. Var möjligen en halvsame men inte mer än så. Hon hade svårt att förstå allt han skrivit. Men den första meningen: *Jag längtar efter dig*, kände hon i alla fall igen, och det räckte för att göra henne glad. Men hon ville inte svara förrän hon hade översatt resten. (Laestadius 2010: 17-18.)

Agnes har svårt att förstå allt vad Henrik har skrivit henne. Den första samiska meningen översätts här av Agnes först efter nio meningar i stycket. Resten av den samiska sekvensen blir oklar både för Agnes och icke- samiskskunniga läsare. Man blir nyfiken på att få veta vad Henrik ytterligare har skrivit. Översättningen kommer först senare på nästa sida i boken.

Ex 47 Mobilen vibrerade mot höften och Agnes tog upp den från fickan. Henrik hade nu översatt och skickat om sitt tidigare sms: Jag längtar efter dig. Kolla din mail när du kommer hem. (Laestadius 2010: 18 - 19.)

Eftersom Agnes inte hade svarat översätter Henrik sitt tidigare sms till svenska. Det tog tid för Agnes att skriva på samiska och Henrik orkade inte vänta på hennes svar. Här bildas även gemenskap mellan Agnes och läsare som inte kan samiska. Om man inte kan språket känner man sig som en utomstående vilket också är ett centralt tema i romanen. Agnes kämpar för att lära sig samiska och Henrik är en person som hjälper henne i kampen. Exempel 46 styr också händelserna vidare genom Henriks begäran att kolla e-posten hemma hos Agnes.

6.4 Att möjliggöra språkinlärning

Samiska är ett minoritetsspråk som talas i norra Sverige, i norra Finland, i norra Norge samt i norra Ryssland. Exakt antal samiskskunniga personer är inte känt. Kulturmöten och språkinlärning är enligt Gröndahl viktiga teman inom många verk som hör till invandrar- och minoritetslitteratur i Sverige. Hon poängterar att skapandet av samisk barn- och ungdomslitteratur är en viktig del i en språklig revitaliseringsprocess då man försöker rädda sitt hotade språk och förmedla det till kommande generationer. (Gröndahl 2002: 44-45).

Fast huvudspråket i Laestadius roman är svenska har de samiska sekvenserna stor betydelse i texten. Läsare blir bekant med det samiska språket samt den samiska kulturen. Romanens huvudkaraktär, Agnes, vill lära sig samiska och språkinläringen skildras även mångsidigt i texten. (se 3.3.). I det här avsnittet ligger fokus på hur språkväxlingen förekommer i sekvenserna som berättar om Agnes språkinläring.

Agnes anser att det är svårare att prata än att skriva samiska. Hennes morfar försöker lära språket genom att påpeka vissa saker:

Ex 48 Morfar var den som försökte mest ihärdigt. Han var lite som en lärare och pekade på saker samtidigt som han sa vad de hette på samiska: kniv: *niibi*, mjölk: *mielki*, glasögon: *calbmelaset*, hund: *beana*. Agnes tyckte att det var gulligt och kanske lite pinsamt när någon annan hörde dem. (Laestadius 2010: 201.)

I exemplet ovan blir de samiska uttryckena bekanta också för icke-samiska läsare när Agnes morfar berättar vad sakerna heter på samiska. Agnes tycker ändå att det är lite pinsamt att lära sig så. Agnes mormors kusin Ella är också en person Agnes försöker lära sig samiska med. Hon rättar också när det blir fel i talet. Ella säger till Agnes att många som inte vågade prata samiska öppet började träna med hundar och barn. Agnes tycker att det är skönt att träna i smyg. I exempel 49 talar hon samiska till Ellas valp:

Ex 49 *-Háledat go biepmu?* Agnes frågade om hunden ville ha mat och valpen studsade upp och ner i famnen. Men det gjorde hon alltid, vad Agnes än sa. (Laestadius 2001: 206.)

I exempel 48 har den samiska satsen översatts direkt till svenska. Det blir ändå oklart om hunden har förstått hennes samiska eftersom den alltid reagerar på samma sätt när Agnes tilltalar den. Men Agnes anser att det är lätt och tryggt att öva sitt språk med valpen. Hon lär sig äntligen samiska också med sin mamma, när denna frågar om de ska prata samiska:

Ex 50 –Tycker du att vi ska prata samiska nu? Agnes tvekade. Hon ville vara bäst inför mamma, och hon var långt ifrån bra. – Jag kan inte prata så mycket. Kan vi träna på vad saker heter. Som fjäll och hav? –*Duottar* är fjäll och *mearra* är havet. Mamma fortsatte att peka på saker och säga orden på

samiska medan Agnes tyst repeterade. Hon älskade samiskan, hur orden lät och melodin när man pratade. (Laestadius 2010: 216.)

I exempel 49 är Agnes lite blyg för att tala samiska med sin mamma men ber henne att lära henne olika ord på samiska. Agnes repeterar de samiska orden. Hon lägger också märke till melodin i samiskan. Hon tycker om klangen hos de samiska orden. Det samiska språket kan väcka intresse också hos läsaren av romanen (se 1.2.1). De samiska sekvenserna är av den anledningen meningsfulla: ungdomar som inte kan samiska kan börja lära sig språket. Inläring av ett främmande språk är inte ändå alltid lätt liksom nästa exempel visar:

Ex 51 - Säg samma sak på samiska, sa hon. –*Áhkku liiku...nej*, sen kan jag inte mer. – *Áhkku gal liiku go lean dáppe*, sa Ella. (Laestadius 2010: 207.)

Ella ber Agnes säga satsen ”Mormor tycker om att jag är här” på samiska. Agnes börjar med meningen men slutar den plötsligt. Ella hjälper henne genom att säga hela satsen på samiska. Här liksom i andra exempel är manifest språkväxling ett sätt att synliggöra inläringen av det samiska språket.

6 SLUTDISKUSSION

I min avhandling pro gradu har jag undersökt språkväxling i den flerspråkiga ungdomsromanen *Hej vacker* av Ann-Helén Laestadius. Romanen publicerades 2010 och omfattar 238 nummerade textsidor. Litteratur är flerspråkig när två eller flera språk förekommer i en och samma text (Tidigs 2007). Med språkväxling avses användning av andra och/eller andra varieteter än huvudspråket i det aktuella verket (Landqvist & Björklund 2014: 122). Huvudspråket i Laestadius roman är svenska och språket som språkvariationen berör är samiska. Huvudsyftet med min avhandling var att redogöra hur språkväxling synliggörs i Laestadius roman. Jag tog reda på hur frekventa och markerade språkväxlingssekvenserna är. Vidare studerade jag två- och flerspråkighet som tema i romanen. Jag redovisade också för vilka litterära funktioner språkväxlingssekvenserna kan ha. Ett delsyfte med min avhandling var att diskutera om man kan följa berättelsen utan att ha kunskaper i samiska.

Metoden i undersökningen är dels kvantitativ, dels kvalitativ. Vid närläsning markerade jag alla samiska belägg i materialet. Jag excerperade både enskilda samiska ord samt längre sekvenser på samiska. Som stöd för analysen av materialet använde jag modellen som Eriksson och Haapamäki har skapat. Enligt den iakttas den kommunikativa kontexten (sändare, mottagare, tema), formen och funktionen när man analyserar flerspråkiga texter. Jag bekantade mig med författaren med hjälp av flera intervjuer och andra material som har skrivits om henne. Jag diskuterade både den manifesta och den latent språkväxlingen i texten med hjälp av flera exempel. Den latent språkväxlingen berör metaspråkliga kommentarer i min undersökning. På grund av brist på kunskaper på samiska beslöt jag att utesluta kontextuella ledtrådar ur min kvantitativa analys. För kategoriseringen av enstaka samiska ord i romanen använde jag mig av en kategorisering av Rudin (1996) modifierad enligt mitt material. Jag redovisade tilltalsord på samiska, samiska svordomar, etnografiska termer och kulinariska termer. Jag lyfte också fram några litterära funktioner som delvis baserar sig på mina egna subjektiva uppfattningar och tolkningar av texten.

I den teoretiska referensramen redogjorde jag för tidigare forskning om Ann-Helén Laestadius böcker. De har studerats tidigare av Carla Jonsson och Anne Heith. Både har ett etnografiskt sätt att närma sig ämnet. Eftersom det andra språket i Laestadius roman berör samiska kändes det även relevant att fördjupa sig i samiska språkets status i forna tider och i dag. Även Tidigs (2014: 70) påpekar att språkliga, nationella och litterära föreställningar i den miljö där texten förekommer måste beaktas när man analyserar flerspråkiga texter. Jag diskuterade ytterligare minoritetslitteratur i Sverige eftersom Laestadius roman innehåller drag som kan avses typiska för genren, bland annat författarens reflektioner över kulturens sedvänjor samt frågor om identitetsutformning.

Resultaten visar att antalet belägg både för den manifesta samt den latent språkväxlingen i texten var relativt lågt. Det förekom i genomsnitt 0,13 belägg för metaspråkliga kommentarer per textside dvs. ett belägg ca var åttonde sida i texten. Antal belägg för den manifesta språkväxlingen är lite högre än antal belägg för den latent språkväxlingen. Det förekom 0,19 belägg per textside dvs. ett belägg ca var femte sida. När man jämför resultaten med tidigare undersökningar med samma tematik kan konstateras att belägg på språkväxlingen var betydligt färre i mitt material. Att det inte förekom så rikligt med språkväxling i *Hej vacker* kan bero på att författaren Laestadius inte behärskar samiska språket vilket kan ha påverkat författarens vilja att föra in samiska mer i berättelsen. Det kan antas att författaren har reflekterat noggrant över när och i vilket sammanhang hon vill yttra sig på samiska så att de samiska sekvenserna inte är ett resultat av spontan skrivning.

Den vanligaste markeringstypen i materialet var den typologiska markeringen. Alla utom fem samiska belägg i texten var markerade. Författaren har använt endast kursiv stil för att typografiskt markera samiska belägg i romanen. I sammanlagt 12 fall har Laestadius använt den starkaste markeringen (typografisk art + en metaspråklig kommentar + översättning/förklaring) i romanen. Endast 10 samiska ord är inte omedelbart översatta till svenska eller förklarade i texten. Deras betydelse kan ändå tolkas av kontexten. Författaren har även förklarat eller översatt de samiska beläggen senare i romanen. Hon har också bestämt sig för att ge en svensk översättning direkt efter det samiska begreppet men avstått att förklara begreppet senare liksom hon tycks lita på det att läsare redan vet vad det samiska begreppet betyder. Det är beaktansvärt att

alla längre samiska sekvenser är översatta till svenska eller förklarade så att också icke-samiskkunniga kan förstå texten.

Det var intressant att författaren hade valt att använda rikligt med översättningar typen *Svenska*→*Samiska* dvs. det svenskspråkiga inlägget var översatt omedelbart efter det svenska belägget till samiska. Fast antalet längre samiska sekvenser kan betraktas som ganska lågt i hela materialet representerade nästan hälften av denna typ av inläggen (7/15) den här typen. Tidigare undersökningar (åtminstone Pakkanen, Landqvist, Rantala) antyder att den andra typen där inlägget på romanens sekundära språk översätts till romanens huvudspråk är vanligare i flerspråkig litteratur. Sannolikt vill författaren skapa mer autenticitet i berättelsen med hjälp av de samiska inläggen utan att försvåra förståelsen av texten. Även om de samiska sekvenserna verkar nästan påklistrade ger de ändå mer information om det samiska i helhet som skildras i romanen. Användningen av denna typ kan även vara ett tecken på att författaren inte är van vid att skriva på samiska. Hon översätter de svenska sekvenserna till samiska och inte tvärtom.

På sistone har bokutgivningen satsat på barn- och ungdomslitteratur både på meänkieli och på samiska i Sverige. Enligt Gröndahl (2002: 44) finns det pågående revitaliseringsrörelser bland minoriteter i dag och man försöker rädda sitt hotade språk med hjälp av litteratur skriven för barn och unga. Flerspråkigheten och inställningen till samiska är centrala teman i Laestadius roman. Ett betydelsefullt tema i romanen är även språkinläringen. De samiska beläggen i Laestadius roman har enligt min uppfattning delvis en didaktisk funktion. Det samiska språket blir bekantare med hjälp av de samiska beläggen i romanen även för dem som inte kan språket. Även den samiska kulturen samt dess särart presenteras mångsidigt i romanen. Ett stort antal skildringar om den samiska kulturen och om livet i norra Sverige för läsaren till ett annorlunda och exotiskt land som kan väcka hens intresse liksom många bloggare som har läst Laestadius roman antyder. Även Ann-Helén Laestadius själv medger att hennes böcker är ett sätt att berätta mer om samer samt samisk identitet så att man förstår varför samer är där de är idag (Friedberg 2012).

Jag delade språkväxlingssekvenserna i fyra olika kategorier när det gäller språkväxlingens funktioner. Det är även beaktansvärt att notera att de funktioner som

författaren antagligen har avsett med språkväxling inte nödvändigtvis är desamma som läsaren upplever i sin tolkning av verket. Jag analyserade språkvariationernas funktioner på basis av mina egna personliga uppfattningar och tolkningar av texten. Språkväxlingssekvenserna kunde kategoriseras i fyra olika kategorier: att skapa distans eller gemenskap mellan romankaraktärer, att framställa språkliga och kulturella minoriteter som annorlunda, att skapa spänning i berättelsen och att möjliggöra språkinläring.

Det är sant att språkväxlingens funktioner inte är lätta att tolka. Det finns inte bara en sanning eftersom varje läsare upplever språkväxlingens effekter på sitt eget sätt som i sin tur speglar hans egna erfarenheter av livet. Att texten analyseras bara på grund av en undersökande persons uppfattningar om texten kan betraktas som svaghet i undersökningen. Resultaten kan inte generaliseras eftersom det gäller bara en undersökning av en person. Det kunde ändå vara värt att undersöka mer hur olika läsare upplever språkväxlingssekvenser samt vilka tankar och känslor de väcker hos läsaren.

Jag valde att inte ta kontakt med Laestadius för att klargöra några aspekter när man undersöker en flerspråkig text. Jag ansåg att man kunde hitta tillräckligt med material om författaren och hennes liv. Det skulle ändå vara av intresse att undersöka hur författaren själv upplever språkväxlingen och vilka faktorer som påverkar henne när hon bestämmer sig att använda annat än romanens huvudspråk i texten. Det var utmanande att få grepp om en roman som innehåller ett språk som man inte alls kan. Det möjliggjorde ändå analysering av texten som en objektiv utomstående när det gäller språkväxlingen. Jag kunde själv uppleva och analysera hur bra man kunde följa berättelsen utan att ha kunskaper i romanens sekundära språk, samiska. Man kan ändå fundera på hurdana undersökningsresultat man kunde få om undersökaren behärskar det samiska språket. Enligt min uppfattning stöder språkväxlingen berättelsen i Laestadius roman som skildrar en tonårig flickas identitetssökande i en samisk värld. Det samiska språket är en del av det exotiska och annorlunda som går hand i hand med flera beskrivningar om den samiska kulturen och den samiska naturen i verket. Genom att översätta de samiska sekvenserna i romanen har författaren sett till om att även icke-samiskskunniga får lära känna en värld med det samiska språket.

LITTERATUR

Andersson Junkka, Malin (2011). *I dag vet jag att jag kan vara same utan språket*. [online]. [citerad 22.10.2014]. Tillgänglig: http://www.minoritet.se/GetDoc?meta_id=1719

Annettes bokblogg (2010). *Hej vacker*. [online]. [citerat 30.10.2014]. Tillgänglig: <http://annettesbokblogg.blogspot.fi/2010/09/hej-vacker.html>

Bokfreak (2010). *Hej vacker* [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.bokfreak.se/2010/08/31/hej-vacker>

Bokhora (2010). *Bokhora gillar olika*. Ann-Helén Laestadius. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.bokhora.se/2010/bokhora-gillar-olika-ann-helen-laestadius/>

Camila (2016). [online]. [citerat 15.3.2016]. Tillgänglig: <http://bokhora.se/2010/bokhora-gillar-olika-ann-helen-laestadius/>

De samiska språken. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.samer.se/1186>

Eriksson, Harriet (2012). Språkväxling i fyra svenskspråkiga samtidsromaner. Opublicerad pro gradu avhandling i svenska språket. Åbo Akademi.

Eriksson, Harriet & Saara Haapamäki (2011). Att analysera litterär flerspråkighet. I: Sinikka Niemi & Pirjo Söderholm (red.) *Svenskan i Finland 12*, 43 – 52. Joensuu: Östra Finlands universitet.

Espanja-suomi suursanakirja (1991). Neljäs uusittu painos. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.

Folkbladet (2010). Kulturklockar som klingar äkta. [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.folkbladet.nu/180219/kulturkrockar-som-klingar-akta>

Friedberg, Suzanne (2012). Hon har hittat hem till språket. I. *Sydsvenskan*. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://sydsvenskan.se/kultur-nojen/hon-har-hittat-hem-till-sprakket/>

Gröndahl, Satu, Matti Hellberg och Mika Ojanen (2002). Den tornedalska litteraturen. I: Gröndahl, Satu (red.) *Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Stockholm: Elanders Gotab

Gröndahl, Satu (2002). Invandrar- och minoritetslitteratur i Sverige. Från förutsättningar till framtidsutsikter. I: Gröndahl, Satu (red.). *Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Stockholm: Elanders Gotab

Harnesk, Victoria (2016). *Det samiska köket*. [online]. [citerat 26.1.2016]. Tillgänglig: <http://www.vhjoj.k.se/sida10.html>

Heith, Anne (2011). *Halvsame – fusksame - storstadssame*. Ann-Helén Laestadius böcker om Agnes. I: Horisont 4/2011. [online]. Tillgänglig: http://www.akademia.edu/1185924/_Halvsame_-fusksame_-storstadssame._Ann-Helen_Laestadius_bocker_om_Agnes_Horisont_nr_4_2011_pp._42-49

Hembakad (2016). [online]. [citerat 26.1.2016]. Tillgänglig: <http://tidningenhembakat.se/recept/gahkku-ett-samiskt-tunnbrod/>

Hirvonen, Vuokko (2000). Den samiska författarinnan söker sitt modersmål. I: Irene Piippola (red.). *Aspekter till samisk litteratur*. Jyväskylä: Gummerus

Hirvonen, Vuokko (2002). Samiska kvinnoförfattare. En historik över hundra år av skrivande. I: Gröndahl, Satu (red.). *Invandrar- och minoritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Stockholm: Elanders Gotab

Hirvonen, Vuokko (2011). "Te opetitte minut kirjoittamaan-kiitoksia!" Valta- ja vähemmistökielen kohtaamia saamelaisten naiskirjailijoiden tuotannossa. I: Grönstrand, Heidi & Kristina Malmio (red.). *Både och, sekä että. Om flerspråkighet/Monikielisydestä*. Helsingfors: Schild

Jonsson, Carla (2012). Making Silenced Voices Heard. Code-Switching in Multilingual Literary Texts in Sweden. I: Sebba, Mark, Shahrzad Mahookan & Carla Jonsson (red.). *Language Mixing and Code-Switching in Writing. Approaches to Mixed-Language Written Discourse*. USA: Taylor&Francis

Katja (2011). *Tvillingarnas bokbuffé: KATJA RECENSERAR*. [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://tvillingarnasbokbuffe.blogspot.fi/2011/02/hej-vacker-av-helen-laestadius.html>

Kult i Kumla (2010). *Hej vacker!* [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://kultikumla.blogspot.fi/2010/06/hej-vacker.html>

Kulturklockar som klingar äkta (2010). I: *Folkbladet*. [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.folkbladet.nu/180219/kulturklockar-som-klingar-akta>

Laestadius, Ann-Helén (2014). [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.podium.nu/images>

Laestadius, Ann-Helén (2012). *Hitta hem*. Falun: Rabén & Sjögren

Laestadius, Ann-Helén (2010). *Hej vacker*. Falun: Rabén & Sjögren

Landqvist, Hans (2012). "Kuka...puhhuu...? Stönade Esaias. Vem pratar? Litterär flerspråkighet och språkväxling i Mikael Niemis roman *Mannen som dog som en lax*. [online]. [citerat 04.12.2014]. Tillgänglig: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/30028/3/gupea_2077_30028_3.pdf

Landqvist, Hans (2014). "Visst kan jag tolka, sa Eino. Mie käänän." Mikael Niemi, *meänkieli och läsare i och utanför Tornedalen*. [online]. [citerat 04.12.2014]. Tillgänglig: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/33084/1/gupea_2077_33084_1.pdf

- Landqvist, Hans & Siv Björklund (2014). *Att analysera flerspråkighet i skönlitteratur på svenska: förslag till analys av kontextuella komponenter*. [online]. [citerat 16.1.2015]. Tillgänglig: http://vakki.net/publications/2014/VAKKI2014_Landqvist&Bjorklund.pdf
- Lilius, Pirkko (1989). *Om språkval i den finlandssvenska litteraturen*. I: Folkmålstudier 32. Åbo: Åbo Akademis kopieringscentral
- Lindholm, Pelle (2010). *Medvind för Ann-Helén Laestadius*. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.nsd.se/inc/print/default.aspx?name=Skriv+utarticleid=5455392>
- Lukkari, Pekka (1977). *Suoma-sami-sadnekirji. Suomalais-saamelainen Sanakirja*. Helsinki.
- Lyytikäinen, Jarkko (2014). Neljä syytä tarttua kirjaan. I: *Helsingin Sanomat* 26.10.2014 A4
- Lönnroth, Harry (2014), professor i svenska språket. Vasa. Intervju, enheten för nordiska språk vid Vasa universitet 23.9.2014
- Nordsamiska (2014). De flesta pratar nordsamiska. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.samer.se/1192>
- Nordsamiska - svenska ordbok (2016) [online]. [citerat 26.1.2016]. Tillgänglig: <https://sv.glosbe.com/se/sv/g%C3%A1hkku>
- O (2010). *En sommar bland renar och koltar*. [online]. [citerat 27.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.enligto.se/2010/09/18/en-sommar-bland-renar-och-koltar/>
- Om samisk identitet på Littfest (2013). [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://unmea2014.se/2013/03/om-samisk-identitet-pa-littfest/>
- Pakkanen, Anne (2011). *Språkväxling i Emma Juslins roman Ensamma tillsammans*. Opublicerad pro gradu avhandling i nordiska språk. Tammerfors universitet.
- Projekt Runeberg (2016). [online]. [citerat 26.1.2016]. Tillgänglig: runeberg.org/sesv1973/0182.html
- Rantala, Maud (2010). *Språklig kontextualisering i Annika Luthers texter. En deskriptiv analys av svensk-finsk språkkontext i två ungdomsromaner*. Opublicerad pro gradu avhandling i modersmålet svenska. Vasa universitet.
- Rudin, Ernst (1996). *Tender accents of Sound. Spanish in the Chicano Novel in English*. The United States of America: Bilingual Press/Editorial Bilingüe.
- Saarikivi, Janne (2011). *Saamelaiskielet-nykypäivää ja historiaa*. I: Irja Seurujärvi-Kari, Petri Halinen & Risto Pulkkinen (toim.). *Saamentutkimus tänään*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Samerna i siffror (2014). [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: <http://www.samer.se/1536>

Schmeling, Manfred (2004). Multilingualität und Interkulturalität in Gegenwartsroman. I: Schmitz-Emans (red.). *Literatur und Vielsprachigkeit*. Germany: Strauss GmbH

Samiska språk är hotade (2014). [online]. [citerat 9.1.2015]. Tillgänglig: <http://samer.se/2739>

Seurujärvi-Kari, Irja (2011a). Alkuperäiskansatutkimus, alkuperäiskansanliike ja saamelaiset. I: Seurujärvi-Kari, Irja, Petri Halinen & Risto Pulkkinen (toim.). *Saamentutkimus tänään*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Seurujärvi-Kari, Irja (2011b). Kirjallisuus ja taiteet – sulautumisen uhasta kohti sisäistä elämää. I: Seurujärvi-Kari, Irja, Petri Halinen & Risto Pulkkinen (toim.). *Saamentutkimus tänään*. Helsinki: Hakapaino Oy

Språkvariation i text (SVIT) Forskningsprogram (2015). [online]. [citerat 15.9.2014]. Tillgänglig: <http://www.uva.fi/sv/research/groups/phenomena/svit/forskningsprogram/>

Storås, Linda (2015). Helt fucking killercrazy. Integrerad språkväxling i tre ungdomsromaner. Opublicerad pro gradu avhandling i modersmålet svenska. Vasa universitet. [online]. [citerat 23.2.2016]. Tillgänglig: <http://www.tritonia.fi/fi/e-opinnaytteet/tiivistelma/6647/Helt+fucking+killercrazy.+Integrerad+spr%C3%A5kv%C3%A4xling+i+tre+ungdomsromaner>

Suomi ruotsi suomi sanakirja (2000). Juva:WSOY

Språklag (2009:600). Svensk författningssamling. [online]. [citerat 7.2.2015]. Tillgänglig: http://riksdagen.se/sv/Dokument-lagar/lagar/Svenskforfattningssamling/Spraklag-2009600_sfs-2009-600/

Svenonius, Hervor (2010). Ingen vanlig tonårskarlek. *Värmlands Folkblad* 30.10.2010. [online]. [citerat 30.10.2014]. Tillgänglig: <http://http://www.vf.de.kultur-noje-bocker/ingen-vanlig-tonarskarlek/>

Tasteline (2016). [online]. [citerat 26.1.2016]. Tillgänglig: http://www.tasteline.com/recept/gahkku__samisk_mjukkaka_

Tidigs, Julia (2007). Flerspråkig litteratur: problem eller möjlighet? I: *Ikaros* 4:2. [online]. [citerat 22.10.2014]. Tillgänglig: http://www.kaapeli.fi~fbfikator/arkiv/2007-2/flersprakig_litteratur.pdf

Tidigs, Julia (2014). Att skriva sig över språkgränserna. *Flerspråkighet i Jac. Ahrensbergs och Elmer Diktonius prosa*. [online]. [citerat 23.2.2016]. Tillgänglig: <http://www.doria.fi/handle/10024/95611>

Välkommen till gulahalan, en radioserie om det nordsamiska språket (2016). [online]. [citerat 25.1.2016]. Tillgänglig: http://www4.ur.se/gulahalan/01_lyssna/lyssna.swf

